

SLOVENSKÉ NÁRODNÉ
STREDISKO
PRE ĽUDSKÉ PRÁVA

Správa z monitoringu nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu

Názov: Správa z monitoringu nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu

Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, Bratislava, 2021

Úloha vyplývajúca z Konceptie boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 (Úloha č. 1.15)

Bratislava, december 2021

ISBN: 978-80-99917-23-2

Úvod	4
1. Medzinárodný a vnútroštátny právny rámec práva na slobodu prejavu, práva na slobodu pokojného zhromažďovania a na slobodu združovať sa v kontexte nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu	10
1.1 Právne zakotvenie práva na slobodu prejavu, práva na slobodu pokojného zhromažďovania a slobodu združovať sa	11
1.2 Administratívnoprávna a trestnoprávna zodpovednosť za porušenie slobody prejavu	15
1.3 Aktuálna rozhodovacia prax najvyšších vnútroštátnych súdnych inšancií v oblasti uplatňovania slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a slobody združovania v kontexte nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu	18
2. Prax kľúčových aktérov a identifikácia nedostatkov a prekážok vo vyšetrowaní a stíhaní nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu	20
2.1 Identifikovanie nedostatkov v oblasti monitorovania a stíhania nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu	21
2.2 Štatistické ukazovatele nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu a problematický zber a uchovávanie oficiálnych štatistík v oblasti monitoringu nenávistných trestných činov a trestných činov extrémizmu	22
3. Vnímanie problematiky nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu médiami a spoločnosťou	25
3.1 Protesty na výročie Nežnej revolúcie (17. november 2020, 17. november 2021)	26
3.2 Nenávistné prejavy voči zdravotníckym pracovníkom a pracovníčkam počas pandémie ochorenia COVID-19	29
3.3 Ako politici podporujú nenávistné prejavy	31
Záver	32
Príloha 1 - Zoznam mediálnych správ	35

Úvod

Sloboda prejavu spolu so slobodou pokojného zhromažďovania a slobodou združovania sú základom každého fungujúceho demokratického systému. Tieto základné slobody sú nevyhnutné podmienky pre plný rozvoj osoby a tvoria základ pre každú spoločnosť.¹ Okrem toho, že sloboda prejavu, ako aj sloboda zhromažďovania a sloboda združovania, sú nosným pilierom a konštitutívnym znakom demokratického štátu a pluralitnej spoločnosti, sú zároveň úzko späté s výkonom a uplatňovaním mnohých ďalších práv, ako napríklad slobody myslenia, náboženského vyznania a viery. Podľa Ústavného súdu Slovenskej republiky (ďalej len „Ústavný súd SR“) *„sloboda prejavu patrí do vlastnej sféry ľudskej slobody, ktorá je spätá predovšetkým s vnútornou oblasťou vedomia a zhrňa atribúty tejto ľudskej slobody, ku ktorej patrí sloboda svedomia, sloboda myslenia a sloboda zastávať, šíriť a prijímať názory na všetky otázky spojené so životom spoločnosti. Sloboda prejavu je prakticky neoddeliteľná od slobody myslenia. Nijaká spoločnosť, v ktorej nie sú tieto slobody rešpektované, nie je slobodná, nech už má vláda tejto spoločnosti (štátu) akúkoľvek formu. Každý človek má nespochybniteľné právo verejne proklamovať svoj názor, pričom zakázať verejne vyjadrovať názory znamená zničiť slobodu prejavu.“*²

Podstatou týchto práv je predovšetkým zabezpečiť slobodnú diskusiu a vyjadrovanie názorov o veciach verejného záujmu, a istým spôsobom aj neformálne kontrolovať štátnu moc. Napriek ich kľúčovej úlohe, ide však ide o práva, ktorých výkon možno obmedziť, ak došlo k splneniu presne stanovených podmienok. Vnímajúc tieto slobody ako výsledok vývoja spo-

ločnosti, aj ich rozsah a hranice ich obmedzení sa prirodzene menia v súvislosti so spoločenskými zmenami.³ V poslednom období nepochybne badať znepokojujúci fenomén rastúcej xenofóbie, rasizmu a intolerancie, ktoré v niektorých prípadoch siahajú ďaleko za hranice či stupeň ochrany slobody prejavu, slobody zhromažďovania či slobody združovania. Jedným z faktorov prispievajúcim k tejto rastúcej tendencii sú aj čoraz dostupnejšie informačno-technické prostriedky, ktoré posúvajú rozsah týchto slobôd do úplne nových dimenzií. Práve sociálne siete, internet, ako aj iné formy komunikácie, sa najčastejšie stávajú platformou pre šírenie nenávisti, a publikum na sociálnych sieťach sa čoraz častejšie stáva ich ľahkou korisťou. Na jednej strane je nepochybné, že sociálne siete mnohým ľuďom uľahčili využívanie ich slobody a tak zabezpečili účasť na verejnej diskusii, na druhej strane je však diskusia na sociálnych sieťach často považovaná za polarizujúcu, ktorá vedie k rozdeleniu a šíreniu nenávisti. S urážlivými a ponižujúcimi poznámkami na adresu príslušníkov zraniteľných skupín, ktoré by boli v minulosti považované za neprijateľné, sa dnes v online priestore stretávame čoraz častejšie. Online obsah, ktorý spochybňuje a ohrozuje celkový princíp ľudskej dôstojnosti a rovnosti, má tiež negatívny vplyv na diskurz a správanie mimo digitálnej sféry a vo všeobecnosti v každodennom živote.

Značný nárast verbálnych nenávistných prejavov možno zaznamenať aj zo strany politikov a političiek. Verejný, ale hlavne politický diskurz, je v súčasnosti často dominovaný rétorikou zameranou na stigmatizáciu či priam dehumanizáciu širokého spektra zrani-

¹ Výbor Organizácie Spojených národov pre ľudské práva, Všeobecný komentár č. 34 – čl. 19: sloboda presvedčenia a slobody prejavu, CCPR/C/GC/34, 12. septembra 2011, ďalej pozri: ESLP, *Handyside proti Veľkej Británii*, č. 5493/72, 7 december 1976; ESLP, *Rádio Twist, a.s. proti Slovenskej republike*, č. 62202/00, 19. december 2006, alebo *Ringier Axel Springer Slovakia, a. s. proti Slovenskej republike*, č. 21666/09, 7. január 2014.

² Pozri nález Ústavného súdu Slovenskej republiky, sp. zn. II. ÚS 439/2016 27. októbra 2016.

³ Ladislav Orosz, Ján Svák a kolektív, *Ústava Slovenskej republiky – Komentár*, zväzok I. (základné princípy a ľudské práva), Bratislava: Wolders Kluwer SR, 2021, s. 334.

teľných skupín, najmä osôb patriacich k menšinám, či už sú to príslušníci a príslušníčky marginalizovaných rómskych komunít, príslušníci a príslušníčky židovskej komunity, či príslušníci a príslušníčky moslimskej komunity, ale napríklad aj LGBTIQ+ osoby, ženy, či osoby so zdravotným znevýhodnením.⁴ Tento stupňujúci negatívny jav je reflektovaný nielen v narastajúcej rozhodovacej činnosti súdov v konaniach o porušení slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a združovania,⁵ ale je potvrdený aj viacerými dostupnými prieskumami, ktoré poskytujú nielen údaje o rozsahu a náraste nenávistných prejavov, extrémistických trestných činov, zahŕňajúc trestné činy páchané z nenávisti, ale aj o ich vplyve na obeť a na celú spoločnosť, či už online alebo offline.

Podľa výročnej správy Európskej komisie Rady Európy proti rasizmu a intolerancii (ďalej len „ECRI“) za rok 2019 antisemitské, antimoslimské a iné rasistické trestné činy z nenávisti narastajú priam alarmujúcou rýchlosťou.⁶ Aj Úrad Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe pre demokratické inštitúcie a ľudské práva (ďalej len „ODIHR“) vo svojej Správe o nenávistných trestných činoch za rok 2020⁷ poznamenal rekordný počet nenávistných incidentov, až 7 181 zdokumentovaných v 46 štátoch Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe v danom roku, v porovnaní so 6 964 nenávistnými incidentami zdokumento-

vaných v roku 2019.⁸ Podľa prieskumu o antisemitských incidentoch zaznamenaných v Európskej únii (ďalej len „EÚ“) v rokoch 2000-2019 ktorý vypracovala Agentúra EÚ pre základné práva (ďalej len „FRA“),⁹ sa v roku 2016 v EÚ odohralo približne 2 500 oficiálne zaznamenaných antisemitských incidentov. V roku 2019 sa tento počet zvýšil na viac ako 3 000 incidentov a 79 % miera nedostatočného oznamovania naznačuje, že ide len o špičku ľadovca. Zároveň podľa iného prieskumu FRA o diskriminácii a trestných činoch z nenávisti z roku 2018, až 40 % Židov v EÚ sa obáva, že budú v nasledujúcich 12 mesiacoch fyzicky napadnutí. Paralelne s tým sa aj antisemitizmus šíri online.¹⁰

Špecifickým hnacím motorom pre nárast a šírenie nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu je online priestor, ktorý predstavuje jednoduchú a čoraz prístupnejšiu platformu pre šírenie nenávisti. Podľa šiesteho hodnotenia Kódexu správania pre boj proti nezákonným nenávistným prejavom online, najväčšie IT spoločnosti odstránili celkovo 62,5 % obsahu, ktorý im bol oznámený, pričom 37,5 % zostalo online. Tento výsledok je nižší ako priemer 71 % zaznamenaný v rokoch 2019-2020. Miery odstraňovania sa líšili v závislosti od závažnosti nenávistného prejavu. V priemere bolo odstránených 69 % obsahu vyzývajúceho na vraždu alebo násilie voči konkrétnym skupinám, zatiaľ čo obsah používajúci hanlivé slová alebo obrázky na pomenovanie urči-

⁴ Julie Posetti, Emily Bell and Pete Brown, Journalism and the Pandemic: A Global Snapshot of Impacts (2020, ICJF and Tow Center for Digital Journalism), p. 14, https://www.icjf.org/sites/default/files/2020-10/Journalism%20and%20the%20Pandemic%20Project%20Report%201%202020_FINAL.pdf

⁵ 2. Prehľad nálezov Ústavného súdu Slovenskej republiky – Sloboda prejavu a právo na informácie obdobie január 2002 - jún 2015, dostupné na: https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/992035/Sloboda+prejavu+2002_2015+druha+cast.pdf.pdf

Ladislav Orosz, Ján Svák a kolektív, Ústava Slovenskej republiky – Komentár, zväzok I. (základné princípy a ľudské práva), Bratislava: Wolders Kluwer SR, 2021, s. 334.

⁶ Európska komisia Rady Európy proti rasizmu a intolerancii, 'Výročná správa o aktivitách ECRI v období od 1. januára do 31. decembra 2019', dostupné v anglickom jazyku na: <https://rm.coe.int/ecri-annual-report-2019/16809ca3e1>

⁷ ODIHR, 'Lack of comprehensive approach to hate crimes leaves them invisible and unaddressed, OSCE human rights head says', tlačová správa, 15. november 2021, dostupné v anglickom jazyku na: <https://www.osce.org/odihr/504244>

⁸ ODIHR, 'Lack of hate crime recording means victims and their needs too often remain invisible, OSCE's human rights office says', tlačová správa, 16. november 2020, dostupné v anglickom jazyku na: <https://www.osce.org/odihr/470415>

⁹ FRA, 'Antisemitism – Overview of antisemitic incidents recorded in the European Union 2009-2019', Luxembursko: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2020, dostupné v anglickom jazyku na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2020-antisemitism-overview-2009-2019_en.pdf

¹⁰ FRA, 'Experiences and perceptions of antisemitism – Second survey on discrimination and hate crime against Jews in the EU', Luxembursko: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie, 2018, dostupné v anglickom jazyku na: https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-2018-experiences-and-perceptions-of-antisemitism-survey_en.pdf

tých skupín bol odstránený v 55 % prípadoch.¹¹ Podľa šiesteho hodnotenia boli najčastejšími dôvodmi nenávistných prejavov sexuálna orientácia a xenofóbia (vrátane nenávisti voči migrantom a migrantkám) (18,2 % a 18 %), po ktorých nasledoval ako najčastejší nenávistný prejav namierený voči rómskym komunitám (12,5 %).¹²

K týmto číslam nepochybne prispieva aj celosvetová zdravotná kríza spôsobená pandemiou ochorenia COVID-19. Pandémia ochorenia COVID-19 poskytla živnú pôdu nielen pre nárast a šírenie dezinformácií a mizinformácií, ale aj pre rýchlejšie šírenie samotných nenávistných prejavov, ako aj radikalizácii a extrémizmu vo všeobecnosti. Podľa slov Generálneho tajomníka Svetovej zdravotníckej organizácie, „*falošné správy sa šíria rýchlejšie a ľahšie ako vírus a sú rovnako nebezpečné.*“¹³ Svetová zdravotnícka organizácia zaznamenala vznik toho, čo sa v dnešných diskusiách často označuje ako „infodémia“, ktorá zahŕňa rýchle šírenie informácií každého druhu, vrátane fám, klebiet, ale aj nespohľadlivých informácií.¹⁴ Inak povedané, pandémia vytvorila priestor a príležitosti pre extrémistické skupiny podchytiť a podporiť pochybnosti a podozrenia verejnosti v súvislosti so šírením ochorenia COVID-19. Častým javom je v tejto súvislosti manipulácia verejnej mienky, a hoci extrémistické skupiny nie sú jedinými aktérmi, ktorí môžu šíriť nepravdivé informácie, je práve v záujme týchto extrémistických skupín využiť priestor na šírenie nepravdivých informácií a konšpiračných teórií.¹⁵ Podobne aj platformy sociálnych médií zohrávajú dôležitú úlohu pri vytváraní a rozširovaní

nepravdivých informácií. Mnoho platforiem má problém už teraz zvládnuť nárast návštevnosti, čím sa jednoznačne zvyšuje ich zraniteľnosť voči vykorisťovaniu práve extrémistickými skupinami.¹⁶

Necitlivé, urážajúce, škodlivé a najmä nenávistné naratívy môžu nepochybne zasahovať do práv iných osôb, viesť k diskriminačnému správaniu, a v najzávažnejších prípadoch ku konaniu, ktoré možno sankcionovať aj prostriedkami trestného práva. Ako z praxe vyplýva, často aj zjavne nenávistné prejavy sú ospravedlnené práve slobodou prejavu. Podľa Ústavného súdu SR sa sloboda prejavu uplatňuje nielen voči informáciám či myšlienkam, ktoré sú vnímané pozitívne, priaznivo, a teda sú neškodné alebo neutrálne, ale aj voči tým, ktoré urážajú, šokujú alebo znepokojujú štát alebo časť jeho obyvateľstva. Toto je dané požiadavkami pluralizmu, znášanlivosti a otvorenosti, bez ktorých nemožno hovoriť o demokratickej spoločnosti.¹⁷ Zároveň je potrebné mať na pamäti aj fakt, že neprimerané trestnoprávne a administratívne zásahy do slobody prejavu môžu mať nepriaznivé dopady na demokratickú spoločnosť. Je preto dôležité pristupovať k problematike nenávistných či extrémistických prejavov z ľudskoprávneho hľadiska, pretože nenávistné prejavy, ako aj trestné činy extrémizmu zahŕňajúce trestné činy spáchané z osobitného nenávistného motívu, sa dotýkajú slobody prejavu, slobody zhromažďovania a združovania ako samotného jadra našej demokracie.

Vzhľadom na presah voči ostatným právam a slobodám, je preto potrebné nájsť správnu rovnováhu medzi ochranou spo-

¹¹ Pre viac informácií pozri: Európska komisia, 'Countering illegal hate speech online – 6th evaluation of the Code of Conduct', Factsheet, 7. október 2021, dostupné v anglickom jazyku na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/factsheet-6th-monitoring-round-of-the-code-of-conduct_october2021_en_1.pdf

¹² Ibid.

¹³ Rada Organizácie spojených národov pre ľudské práva, 'Disease pandemics and the freedom of opinion and expression – Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression', A/HRC/44/49, 23. apríl 2020.

¹⁴ Svetová zdravotnícka organizácia, 'Managing Epidemics', 2018, s. 34.

¹⁵ Kate Cox, Theodora Ogden, Victoria Jordan, Pauline Paille, 'COVID-19, Disinformation and Hateful Extremism - Literature review report', Správa vypracovaná pre Komisiu pre boj proti extrémizmu (CCE), marec 2021, dostupné v anglickom jazyku na: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/993841/RAND_Europe_Final_Report_Hateful_Extremism_During_COVID-19_Final_accessible.pdf, p. vi.

¹⁶ Výkonné riaditeľstvo Výboru pre boj proti terorizmu Bezpečnostnej rady Organizácie Spojených národov, 'Update on the impact of the COVID-19 pandemic on terrorism, counter-terrorism and countering violent extremism', jún 2021, dostupné v anglickom jazyku na: https://www.un.org/securitycouncil/ctc/sites/www.un.org.securitycouncil.ctc/files/files/documents/2021/Jun/cted_covid_paper_15june2021_1.pdf, p. 7.

¹⁷ Nález Ústavného súdu SR sp. zn. II ÚS 307/2014 z 18. december 2014.

mínaných slobôd a ochranou zraniteľných skupín pred diskrimináciou, či ochranou práv ostatných osôb, ktorým výkon slobody prejavu, slobody zhromažďovania a slobody združovania neprimerane zasahuje do ich práv a slobôd. Vyplýva to predovšetkým zo zásady rovnakého zaobchádzania a nediskriminácie, zakotvenej v článku 12 Ústavy SR, v článku 2 Všeobecnej deklarácie ľudských práv OSN, článku 14 Dohovo-

ru o ochrane ľudských právach a základných slobôd, či v článku 21 Charty základných práv EÚ. V tomto kontexte, a najmä z ľudskoprávneho hľadiska, je preto dôležité zamerať sa na umožnenie uplatňovania širokého rozsahu slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a slobody združovania, ale zároveň aj zabezpečenie ochrany zraniteľných skupín, najmä pred nenávisťou a diskrimináciou.

Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024

7

Nenávistné prejavy, či trestné činy extrémizmu zahŕňajúce trestné činy spáchané z osobitného nenávistného motívu, predstavujú dôležitú výzvu nielen pre relevantné štátne orgány s pôsobnosťou v tejto oblasti, ale aj pre celú spoločnosť. Slovenská republika (ďalej len „SR“), vnímajúc tieto výzvy, sa vo svojich politikách a adresných opatreniach zameriava na kladenie väčšieho dôrazu na ľudskoprávny prístup v oblasti boja proti šíreniu nenávisťi, radikalizácii a extrémizmu. Vláda Slovenskej republiky (ďalej len „vláda SR“) v januári 2021 prijala nový strategický dokument „Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024“ (ďalej len „Koncepcia do roku 2024“) definujúci priority SR v oblasti predchádzania a boja proti radikalizácii, extrémizmu a s nimi súvisiacou protispoločenskou činnosťou ohrozujúcou základy demokracie a právneho štátu.¹⁸ Koncepcia do roku 2024 v značnej miere nadväzuje na predchádzajúci strategický dokument, a to na Koncepciu boja proti extrémizmu na roky 2015-2019 (ďalej len „Koncepcia na roky 2015-2019“). Kým Koncepcia na roky 2015-2019 bola zameraná na vybrané subjekty, najmä zložky Ministerstva vnútra SR a Policajného zboru SR, ako aj príslušníkov a príslušníčky prokuratúry a súdnictva, Koncepcia do roku 2024 rozširuje svoj záber pôsobnosti aj na ostatných štátnych zamestnancov a štátne zamestnankyne iných zainteresovaných rezortov. Kým Koncepcia na roky 2015-2019 sa zameriavala na vypracovanie metodických prí-

ručiek a usmernení, ktorých cieľom bola predovšetkým včasná identifikácia prejavov extrémizmu a vyšetrovanie takýchto prejavov, Koncepcia do roku 2024 si v značnej miere dáva za cieľ informovať verejnosť so zameraním na predchádzanie negatívnym javom, akými sú radikalizácia, extrémizmus a tiež nenávistné prejavy.¹⁹

Cieľom Koncepcie do roku 2024 je teda podporovať rešpektovanie univerzálnych hodnôt a predchádzať vzniku predsudkov, stereotypov a nenávistných prejavov založených na národnostnej, rasovej, etnickej, náboženskej alebo inej neznášanlivosti, ako aj predchádzať vzniku a šíreniu postojov a aktivít podporujúcich a propagujúcich rasizmus, xenofóbiu a ostatné formy intolerancie v demokratickej spoločnosti.²⁰ Koncepcia do roku 2024 z hľadiska štruktúry a obsahu nezahŕňa len strategickú časť, ale zohľadňuje aj dôležitú terminológiu, či analýzu vývoja extrémizmu v SR. Taktiež definuje 41 úloh zameraných na predchádzanie a boj proti radikalizácii a extrémizmu, uvedomujúc si potrebu medzirezortnej a multidisciplinárnej spolupráce. Medzi inými, Koncepcia do roku 2024 prehľadne mapuje situáciu v SR v rokoch 2015-2019, pričom konštatuje nárast protirómskej agendy, dezinformácií či konšpiračných teórií. V tejto súvislosti nadväzujú výsledky prieskumu zaradeného do Koncepcie do roku 2024 aj na výskum o rasizme a xenofóbii medzi mladými ľuďmi na Slovensku realizovaný Slovenským národným stre-

¹⁸ Uznesenie vlády SR č. 22 z 13. januára 2021 ku Koncepcii boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024, dostupné na: <https://rokovania.gov.sk/RVL/Resolution/18982/1>

¹⁹ Koncepcia do roku 2024, s. 3.

²⁰ Ibid, s. 4.

diskom pre ľudské práva (ďalej len „Stredisko“)²¹ a Iuventou.²²

Vo vzťahu k hodnoteniu plnenia cieľov Koncepcie do roku 2024, samotná Kon-

cepcia uvádza, že toto bude predmetom Monitorovacej správy o stave extrémizmu v SR s návrhom aktualizácie úloh koncepcie na dvojročnej báze.²³

Úloha Strediska v oblasti monitoringu uplatňovania ľudských práv a základných slobôd v kontexte nenávistných prejavov a nenávistných trestných činov a extrémistických trestných činov s dôrazom na Koncepciu do roku 2024

Stredisko sa v rámci svojho mandátu ako vnútroštátna inštitúcia na podporu a ochranu ľudských práv a antidiskriminačný orgán náležite venuje problematike narastajúcej radikalizácie, xenofóbie, antisemitizmu, či iných nenávistných a extrémistických prejavov. Najmä v zmysle § 2 písm. b) zákona Národnej rady Slovenskej republiky č. 308 o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o Stredisku“) zhromažďuje a na požiadanie poskytuje informácie o rasizme, xenofóbie a antisemitizme v SR. Okrem iného, problematike nenávistných prejavov, radikalizácii a extrémizmu sa opakovane venovalo vo svojich výročných správach o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v SR za roky 2016²⁴, 2017²⁵ a 2018²⁶. V období od 2010-2017 Stredisko vykonávalo monitoring médií na základe, ktorého mapovalo aj prejavy rasizmu, xenofóbie či antisemitizmu.²⁷

Tažiskovou úlohou Strediska v oblasti boja proti radikalizácii a extrémizmu sú aj pravidelné vzdelávacie aktivity pre základné, stredné a vysoké školy, v rámci ktorých sú žiadané najmä témy extrémizmu, rasizmu a xenofóbie. Stredisko podľa potreby organizuje aj odborné školenia pre príslušníkov a príslušníčky relevantných štátnych ak-

térov s právomocou v oblasti boja proti radikalizácii a extrémizmu. Napríklad v roku 2017 zorganizovalo školenie pre príslušníkov a príslušníčky Národnej protiteroristickej jednotky Národnej kriminálnej agentúry a prokurátorov Úradu špeciálnej prokuratúry o informáciách o relevantnej judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva (ďalej len „ESLP“) v oblasti nenávistných prejavov, rasizmu a extrémizmu.

Stredisko je zároveň členom Výboru pre prevenciu a elimináciu rasizmu, xenofóbie, antisemitizmu a ostatných foriem intolerancie Rady vlády SR pre ľudské práva, národnostné menšiny a rodovú rovnosť. V tejto súvislosti sa aktívne podieľa na príprave akčných plánov a iných strategických dokumentov. Stredisko sa aktívne zúčastnilo aj na príprave novoprijatej Koncepcie do roku 2024. Vzhľadom na početné úlohy ktoré Koncepcia do roku 2024 vymedzuje, má Stredisko, v spolupráci s Ministerstvom spravodlivosti SR a Generálnou prokuratúrou SR, za úlohu monitorovať a analyzovať stav uplatňovania ľudských práv v kontexte nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu/ trestných činov spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona.

Cieľom predkladaného monitoringu je

²¹ Slovenské národné stredisko pre ľudské práva, 'Rasizmus a xenofóbia medzi mladými ľuďmi na Slovensku – výskumná správa', 2018, dostupné na: <http://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Rasizmus-a-xenofobia-medzi-mladymi-ludmi-2018.pdf>

²² IUVENTA (2018:7-8), 'Príčiny radikalizácie mládeže vo veku od 14 do 17 rokov. Hlavné zistenia z kvalitatívneho výskumu', dostupné na: <https://www.iuventa.sk/files/priciny%20radikalizacie%20mladeze%20-%202011042018.pdf>

²³ Koncepcia do roku 2024, s. 12.

²⁴ Dostupné na: <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Sprava-o-LP-za-rok-2016.pdf>

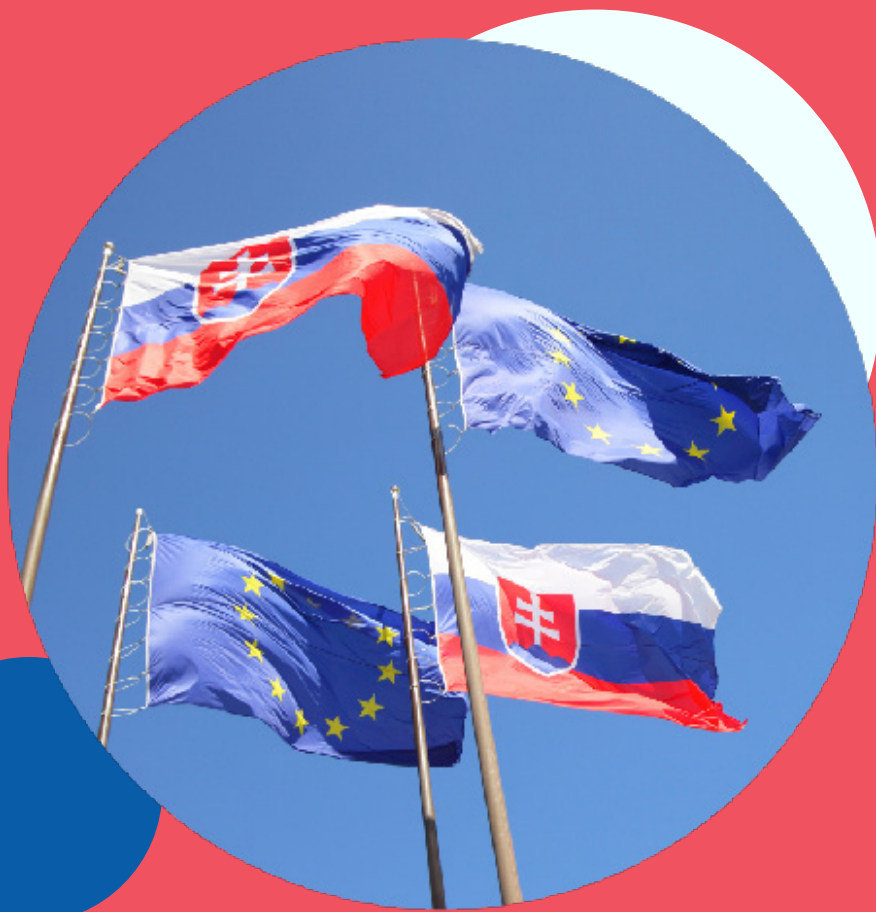
²⁵ Dostupné na: <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Sprava-o-LP-za-rok-2017.pdf>

²⁶ Dostupné na: <https://www.snslp.sk/wp-content/uploads/Sprava-o-LP-za-rok-2018.pdf>

²⁷ Pre viac informácií, pozri: <https://www.snslp.sk/nasa-cinnost/vyskumna-cinnost/publikovane-vystupy-vyskumnej-cinnosti/>

zmapovať súčasnú situáciu v oblasti dodržiavania ľudských práv v kontexte nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu zahŕňajúcich trestné činy spáchané z osobitného motívu podľa §140 písm. e) Trestného zákona, s osobitným dôrazom na vývoj v oblasti súdnej praxe, praxe orgánov činných v trestnom konaní a vnímania tejto problematiky v médiách a v spoločnosti. Stredisko sa preto v monitoringu zameriava predovšetkým na analýzu aktuálnej judikatúry najvyšších súdnych autorít, ktorých závery aplikuje na súčasný stav poznania v oblasti výkonu práva na slobodu prejavu, práva na slobodu pokojného zhromažďovania a práva na slobodu združovania. Popritom kladie osobitný dôraz aj na identifikované nedostatky v rámci praxe hlavných aktérov v oblasti monitorovania, vyhodnocovania

a stíhania nenávistných prejavov, trestných činov extrémizmu, či trestných činov spáchaných z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona. Úlohou prvotného monitoringu je preto predovšetkým prispieť k vytvoreniu uceleného obrazu nielen o širokom právnom rámci poskytujúcom základné východiská pri posudzovaní legitímnych hraníc pre ústavou a medzinárodnými dohovormi chránené slobody prejavu, slobody zhromažďovania a slobody združovania, ale rovnako napomáhať k diskusii a hľadaniu optimálnych právnych riešení, vrátane vhodných opatrení na elimináciu a prevenciu nenávistných prejavov, radikalizácie a extrémizmu a zároveň elimináciu negatívnych zásahov do práv a slobôd jednotlivých zraniteľných skupín.

1. Medzinárodný a vnútroštátny právny rámec práva na slobodu prejavu, práva na slobodu pokojného zhromažďovania a na slobodu združovať sa v kontexte nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu

Sloboda prejavu, sloboda pokojného zhromažďovania a sloboda združovania sa plnia nenahraditeľnú úlohu v demokratickom štáte a sú zakotvené v mnohých základných dokumentoch o ľudských právach a základných slobodách. Väčšina vnútroštátnych právnych systémov, vrátane právneho systému SR, tieto dokumenty preberajú alebo stanovujú veľmi podobné princípy. Základné interpretačné pravidlá a obmedzenia výkonu slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a slobody združovania však nevyplývajú len z príslušnej nadnárodnej a vnútroštátnej právnej úpravy, ale pri hľadaní odpovedí na otázky súvisia-

ce s obmedzovaním výkonu týchto práv je potrebné zohľadniť relevantné závery vyplývajúce predovšetkým z ustálenej rozhodovacej praxe ESLP. Zároveň je potrebné podčiarknuť, že vzhľadom na absenciu ustálenej súdnej praxe našich súdov vo veciach súvisiacich so zákonným obmedzením výkonu práva na slobodu prejavu, práva na slobodu pokojného zhromažďovania a na slobodu združovať sa nasledujúca časť monitorovacej správy venuje priblíženiu právneho zakotvenia týchto práv a upriamuje pozornosť na kľúčové a aktuálne rozhodnutia ESLP v spomínaných oblastiach.

1.1 Právne zakotvenie práva na slobodu prejavu, práva na slobodu pokojného zhromažďovania a slobodu združovať sa

Medzinárodná úroveň

11

Všeobecná deklarácia ľudských práv (ďalej len „Deklarácia“) v čl. 19 vymedzuje právo na slobodu prejavu: *„Každý má právo na slobodu presvedčenia a prejavu; toto právo nepripúšťa, aby niekto trpel ujmu pre svoje presvedčenie, a zahŕňa právo vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky hocíjakými prostriedkami a bez ohľadu na hranice.“* V čl. 20 Deklarácia vymedzuje právo na slobodu pokojného zhromažďovania a združovania sa nasledovne: *„Každý má právo na slobodu pokojného zhromažďovania sa a združovania. Nikto nesmie byť nútený stať sa členom nejakého združenia.“* Napriek tomu, že Deklarácia nie je právne záväzný dokument, zakotvila práva a slobody, ktoré boli neskôr zahrnuté do medzinárodných a regionálnych dohôd.

Regionálna úroveň (Rada Európy)

Na regionálnej európskej úrovni je právo na slobodu prejavu garantované predovšetkým Dohovorom o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej len „Dohovor“) Rady Európy. Dohovor v čl. 10 ods. 1 ustanovuje: *„Každý má právo na slobodu prejavu. Toto právo zahŕňa slobodu*

Rovnako Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (ďalej len „Pakt“) v čl. 19 ods. 2 stanovuje: *„Každý má právo na slobodu prejavu; toto právo zahŕňa slobodu vyhľadávať, prijímať a rozširovať informácie a myšlienky každého druhu, bez ohľadu na hranice, či už ústne, písomne, alebo tlačou, prostredníctvom umenia alebo akýmkoľvek inými prostriedkami podľa vlastnej voľby.“* V Pakte je vymedzené, že výkon takéhoto práva môže podliehať za splnenia podmienok istým obmedzeniam. V čl. 21 a 22 Paktu je garantované právo na pokojné zhromažďovanie a právo na slobodu združovať sa. Zároveň Pakt stanovuje, v ktorých prípadoch môže dôjsť k obmedzeniu výkonu týchto práv.

zastávať názory a prijímať a rozširovať informácie alebo myšlienky bez zasahovania štátnych orgánov a bez ohľadu na hranice...“.

V zmysle čl. 10 Dohovoru sa sloboda prejavu vzťahuje nielen na také informácie

alebo myšlienky, ktoré sú priaznivo vnímané, alebo považované za bezvýznamné či neškodné, ale tiež na tie, ktoré urážajú alebo šokujú štát, alebo akúkoľvek skupinu obyvateľstva. Vychádza sa pritom z požiadaviek plurality, tolerance, a otvorenosti, bez ktorých nemožno hovoriť o demokratickej spoločnosti. To okrem iného znamená, že každé obmedzenie vo vzťahu k výkonu takéhoto práva, musí byť primerané legitímnemu sledovanému cieľu.

V nadväznosti na vyššie spomenuté, možno spomenúť rozhodnutie ESLP v prípade **Handyside proti Spojenému kráľovstvu**²⁸, kde ESLP vo vzťahu k slobode prejavu zdôraznil, že takéto právo je jedným zo základných pilierov demokratickej spoločnosti a zároveň predstavuje jednu z hlavných podmienok pre jej pokrok a pre rozvoj každého človeka. V zmysle čl. 10 ods. 2 Dohovoru za splnenia podmienok stanovených v tomto článku, možno obmedziť výkon práva. K obmedzeniu môže teda dôjsť, ak tak stanovuje zákon, sleduje sa tým špecifický legitímny cieľ a zásah je zároveň nevyhnutným v demokratickej spoločnosti.

Stredisko sa v rámci priblíženia rozhodovacej činnosti ESLP sústredilo na kľúčové a aktuálne rozhodnutia ESLP, ktoré tvoria nielen základné východiská pri interpretácii rozsahu slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a slobody združovania, ale sústreďujú sa predovšetkým na uplatňovanie týchto práv v kontexte nenávistných prejavov a extrémizmu.

Ako príklad rozhodovacej praxe ESLP možno uviesť prípad **Perinçek proti Švajčiarsku**, ktorý sa týkal trestného odsúdenia sťažovateľa, ktorým bol turecký politik. Sťažovateľ verejne vyjadril názor týkajúci sa deportácie a masakra Arménov z roku 1915. Vyhlásil, že takéto udalosti nepredstavujú genocídu. Trestný postih, ktorý nasledoval po jeho vyhláseniach, sťažova-

teľ označil v rozpore s právom na slobodu prejavu. ESLP posudzoval podľa čl. 10 ods. 2, či obmedzenie výkonu takéhoto práva bolo v súlade so zákonom, sledovalo legitímny cieľ a či prostriedky použité na dosiahnutie takéhoto cieľa boli primerané a nevyhnutné.²⁹ V tomto prípade súd zhodnotil, že vyhlásenia politika nemohli byť vnímané ako útok na dôstojnosť príslušníkov arménskej komunity. ESLP teda prišiel k záveru, že právo na slobodu prejavu sťažovateľa bolo obmedzené, pričom takéto obmedzenie nemožno odôvodniť.³⁰

V prípade **Balaskas proti Grécku**³¹ ESLP rozhodol, že odsúdenie novinára za uráženie riaditeľa školy tým, že ho v článku označil za neonacistu, porušilo právo novinára na slobodu prejavu, keďže nebolo nevyhnutným v demokratickej spoločnosti.³² ESLP pripomenul, že tlač zohráva v demokratickej spoločnosti zásadnú úlohu. Nesmie však prekračovať určité hranice, najmä pokiaľ ide o povesť a práva iných, ako aj potrebu zabrániť prezradeniu dôverne získaných informácií. Jej úlohou je však poskytovať informácie o veciach týkajúcich sa verejného záujmu. ESLP uviedol, že na určenie, či obsah článku možno chápať tak, že obsahuje informácie o veci verejného záujmu, je potrebné posúdiť článok ako celok. ESLP poznamenal, že sťažovateľ sa vo svojom článku snažil zdieľať informácie súvisiace s článkom, ktorý zverejnil riaditeľ. Ten sa týkal študentskej demonštrácie z roku 1973, ktorá prispela k ukončeniu vojenskej diktatúry v Grécku. Riaditeľ sa v článku vyjadril k udalosti z roku 1973 a označil ju ako „najväčšie klamstvo“. Vzhľadom na vyššie uvedené, ESLP uznal, že článok sťažovateľa, v ktorom sa uvádzajú názory riaditeľa vyjadrené na jeho blogu, sa týkali veci verejného záujmu a sťažovateľ ako novinár mal právo poskytnúť informácie o tejto záležitosti.³³ Zároveň riaditeľ často prezentoval svoje politické názory verejne, a teda mohol očakávať prípadnú kritiku voči jeho

²⁸ ESLP, *Handyside proti Veľkej Británii*, č. 5493/72, 1976.

²⁹ ESLP, *Perinçek proti Švajčiarsku*, č. 27510/08, 2015, para. 124.

³⁰ Ibid, para. 280.

³¹ ESLP, *Balaskas proti Grécku*, č. 73087/17, 2021.

³² Ibid, para. 64.

³³ Ibid, para. 44-45.

vyjadreniam zo strany osôb nezdieľajúcim rovnaký postoj.³⁴ V súvislosti s označením riaditeľa ako neonacistu, ESLP pripomína, že už v minulosti vyhodnotil, že výrazy ako „neofašista“ a „nacistický“ automaticky neoprávňujú odsúdenie za ohováranie.³⁵ ESLP napokon skonštatoval porušenie čl. 10 Dohovoru.

ESLP sa v prípade **Savva Terentyev proti Rusku**³⁶ rovnako zaoberal otázkou možného zásahu do práva na slobodu prejavu. Sťažovateľ zverejnil komentár označujúci všetkých policajtov ako hlupákov a najnevzdelanejších príslušníkov zvieracieho sveta, ako aj ďalšie komentáre podobného charakteru. Vyjadrenia sťažovateľ uverejnil po kontroverznej policajnej akcii, ktorá bola spájaná v tom čase s blížiacimi sa regionálnymi voľbami. Denník, v ktorom pracoval sťažovateľ, dlhodobo podporoval miestneho kandidáta, ktorý mal dlhotrvajúci konflikt s autoritami pri moci. Novinár bol za svoje vyjadrenia následne odsúdený pre podnecovania nenávisť voči polícii. Pri hodnotení prípadu ESLP zdôraznil, že komentáre sťažovateľa boli skutočne formulované silnými slovami, vulgarizmami a urážlivými výrazmi. Kľúčovou otázkou však bolo, či vyhlásenia sťažovateľa, posudzované ako celok, možno považovať za podporu násilia, nenávisť či intolerancie. V tejto súvislosti boli komentáre sťažovateľa prednesené v kontexte záležitosti všeobecného a verejného záujmu. Konkrétne sa vzťahovali na údajnú účasť polície na umlčaní a utláčaní politickej opozície počas volebnej kampane. Komentár ukázal sťažovateľov emocionálny nesúhlas a odmietnutie toho, čo považoval za zneužitie právomoci zo strany polície. Zároveň ním vyjadril svoj skeptický a sarkastický pohľad na morálne a etické štandardy príslušníkov ruskej polície. Komentáre teda možno interpretovať ako ostrú kritiku praktík ruskej polície.³⁷ Okrem toho, vyjadrenia sťažovateľa osobne nesmerovali voči žiadnym konkrétnym policajtom, no týkali sa polície ako verejnej inštitúcie.³⁸ Vyhlásenia sťažovateľa ne-

možno teda vnímať ako snahu o podnecovanie nenávisť voči policajtom. Ich cieľom nebolo vyvolať násilie, čím by mohli predstavovať jasné a bezprostredné nebezpečenstvo, ktoré by si vyžadovalo odsúdenie sťažovateľa. Zásah do sťažovateľovho práva na slobodu prejavu bol preto neprimeraný legitímnemu cieľu, na ktorý sa odvoláva. ESLP teda skonštatoval porušenie čl. 10 Dohovoru.

V zmysle čl. 11 Dohovoru: „Každý má právo na slobodu pokojného zhromažďovania a na slobodu združovať sa s inými, vrátane práva zakladať na obranu svojich záujmov odbory, alebo vstupovať do nich.“ Vo vzťahu k právu pokojne sa zhromažďovať je potrebné zdôrazniť jeho význam spočívajúci najmä v tom, že poskytuje priestor pre každého vyjadriť svoje názory verejne. Môže ísť teda aj o postoje, ktoré nie sú podporované majoritnou spoločnosťou. Pre tých, ktorí nemôžu voľiť napr. deti, právo pokojne sa zhromažďovať predstavuje efektívny prostriedok na vyjadrenie svojich politických postojov. V tejto súvislosti je však dôležité zdôrazniť, že interpretovať právo na zhromažďovanie ako prostriedok vyjadrenia akéhokoľvek názoru, akoukoľvek formou, je nielenže nesprávne, ale aj nebezpečné. Takéto právo chráni len pokojné zhromaždenia a neposkytuje ochranu prejavom nenávisť alebo aktivitám zameraným na porušovanie práv a slobôd iných. Zároveň je dôležité spomenúť, že právo na pokojné zhromažďovanie nie je absolútne právo a ak sú splnené určité podmienky, môže dôjsť k obmedzeniu jeho výkonu.

Vo vzťahu k právu na slobodu pokojného zhromažďovania sa, možno spomedzi kľúčových rozhodnutí ESLP uviesť prípad **Kudrevičius a Další proti Litve**. Sťažovateľmi boli farmári, ktorí tvrdili, že došlo k porušeniu ich práva v zmysle čl. 11 Dohovoru. Farmári získali povolenie na usporiadanie pokojného protestu, ktorého cieľom bolo upozorniť na údajnú nečinnosť vlády v súvislosti s problémami v poľno-

³⁴ Ibid, para. 50.

³⁵ ESLP, *Balaskas proti Grécku*, č. 73087/17, 2021, para. 54.

³⁶ ESLP, *Savva Terentyev proti Rusku*, č. 10692/09, 2019.

³⁷ Ibid, para. 70-71.

³⁸ Ibid, para. 75.

hospodárskom sektore. Demonštrácie sa spočiatku konali pokojne, no keď rokovania s vládou stagnovali, farmári sa rozhodli vyvinúť tlak na vládu. Následne prekročili oprávnenia a na dva dni zablokovali tri hlavné diaľnice, čo spôsobilo značné narušenie. Blokáda sa skončila až potom, keď boli splnené ich požiadavky. Sťažovatelia boli odsúdení za „výtržníctvo“. Pred ESLP namietali, že ich odsúdením došlo k porušeniu ich práva na slobodu prejavu, ako aj práva na pokojné zhromažďovanie zaručené čl. 10 a 11 Dohovorom. ESLP v tejto veci vyhodnotil, že zásah bol v súlade so zákonom, sledoval legitímny cieľ, ktorým bolo predísť narušeniu verejného poriadku. Ďalej ESLP pripomenul, že ohlasovacia povinnosť príslušným autoritám je v súlade s podstatou práva na pokojné zhromažďovanie³⁹, absenciu takéhoto ohlásenia však nemožno interpretovať ako nemožnosť usporiadať pokojné zhromaždenie.⁴⁰ ESLP poukázal na to, že aj zákonom povolená demonštrácia môže byť rozpustená, napr. ak prerastie do vzbury.⁴¹ V prípade sťažovateľov ESLP dospel k záveru, že vykonaný zásah bol nevyhnutný v demokratickej spoločnosti, a teda nedošlo k porušeniu práva vymedzeného v čl. 11 Dohovoru.

Pri riešení prípadov týkajúcich sa podnecovania k nenávisti, je nutné vymedziť čl. 17 Dohovoru, v ktorom ide o vylúčenie z ochrany poskytovanej Dohovorom. Niektoré vyjadrenia sa nemôžu považovať za realizáciu slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania či slobody združovania, predovšetkým ak sa jedná o ich zneužitie. V tejto súvislosti možno uviesť nasledovné prípady zneužitia garantovaného práva zakotveného v Dohovore na

ospravedlnenie alebo vykonanie určitých aktov, ktoré sú v rozpore so základnými hodnotami implementovanými v Dohovore.⁴²

V rozsudku **M'Bala M'Bala proti Francúzsku**⁴³ ESLP skonštatoval porušenie čl. 17 Dohovoru. Francúzsky komik zorganizoval vystúpenie, ktorého súčasťou bolo ocenenie akademika známeho pre svoje vyjadrenia popierajúce holokaust. Neskôr herec, prezlečený do pásikovej uniformy so žltou hviezdou s označením Žid, udelil kontroverznému akademikovi ocenenie. Incident bol oznámený na políciu a komik mal následne uhradiť pokutu. Vec sa dostala až pred ESLP, ktorý skonštatoval, že predstavenie bolo antisemitské, zároveň podporovalo popieranie holokaustu. ESLP vysvetlil, že zatiaľ čo satirický prejav je chránený, ideológia vyjadrená počas predstavenia, ktorý nadobudol povahu politického stretnutia, je v rozpore so základnými hodnotami, na ktorých je Dohovor založený. Individuálna sťažnosť bola teda zamietnutá v zmysle čl. 17 Dohovoru, keďže komik nemal nárok na ochranu podľa čl. 10, právo na slobodu prejavu.⁴⁴

V nadväznosti na právo na slobodu združovať sa možno uviesť prípad **Ayoub a Ďalší proti Francúzsku** (2020), v ktorom ESLP zhodnotil, že rozpustením troch extrémistických pravicových organizácií nedošlo k porušeniu čl. 10 Dohovoru. Bolo očividné, že ciele presadzované členmi týchto strán boli častokrát sprevádzané násilnými prejavmi a bezpochyby obsahovali prvky podnecovania k nenávisti a diskriminácie voči imigrantom a imigrantkám, Židom, Židovkám alebo homosexuálnym osobám. Sťažnosť bola teda zamietnutá podľa čl. 17 Dohovoru.

³⁹ ESLP, *Kudrevičius and Others proti. Litve, Veľká komora*, č. 37553/05, 2015, para. 147.

⁴⁰ Ibid, para. 150.

⁴¹ Ibid, para. 154.

⁴² Čl. 17 Dohovoru znie nasledovne: „Nič v tomto dohovore sa nesmie vykladať ako oprávnenie pre štát, skupinu alebo osobu vykonávať činnosť alebo uskutočniť skutok s cieľom narušiť práva alebo slobody v dohovore zakotvené, alebo na obmedzovanie týchto práv a slobôd vo väčšom rozsahu, než je stanovené v dohovore.“

⁴³ ESLP, *M'Bala M'Bala proti Francúzsku*, č. 25239/13, 2015.

⁴⁴ V tejto súvislosti: „ESLP dospel k záveru, že sťažovateľ sa snažil odkloniť článok 10 od jeho skutočného účelu tým, že využil svoje právo na slobodu prejavu na účely, ktoré sú nezlučiteľné s literou a duchom Dohovoru, a ktoré, ak by boli povolené, by prispeli k deštrukcii práv a slobôd chránených Dohovorom.“ *M'Bala M'Bala proti Francúzsku*, č. 25239/13, 2015.

Regionálna úroveň (EÚ)

Právo na slobodu prejavu je zároveň zakotvené aj v Charte základných práv EÚ, ktorej čl. 11 nazvaný „Sloboda prejavu a právo na informácie“ vymedzuje právo

na slobodu prejavu a čl. 12 zakotvuje právo pokojne sa zhromažďovať a slobodne sa združovať.

Vnútroštátna právna úprava

Na vnútroštátnej úrovni sú dotknuté práva zakotvené v Ústave Slovenskej republiky (ďalej ako „Ústava SR“). Tá zaručuje právo na slobodu prejavu spolu s právom na informácie v čl. 26 ods. 1, ktorý ustanovuje: „Sloboda prejavu a právo na informácie sú zaručené.“ Odseky 2 a 3 označeného článku bližšie vymedzujú obsah uvedených základných práv. Odsek 4 stanovuje podmienky splnením ktorých môže dôjsť k obmedzeniu výkonu práva na slobodu prejavu. Podľa čl. 26 ods. 4 Ústavy SR „slobodu prejavu a právo vyhľadávať a šíriť informácie možno obmedziť zákonom, ak ide o opatrenia v demokratickej spoločnosti nevyhnutné na ochranu práv a slobôd iných, bezpečnosť štátu, verejného poriadku, ochranu verejného zdra-

via a mravnosti.“ Podľa znenia čl. 26 ods. 4 Ústavy SR je obmedzenie slobody prejavu možné za kumulatívneho splnenia troch základných kritérií, a to obmedzenie je možné iba zákonom, obmedzenie musí byť nevyhnutné v demokratickej spoločnosti a účelom obmedzenia musí byť ochrana práv a slobôd iných, bezpečnosti štátu, verejného poriadku, verejného zdravia a mravnosti. Právo pokojne sa zhromažďovať, ako aj právo slobodne sa združovať sú zakotvené v čl. 27 a čl. 28. Sloboda prejavu, sloboda zhromažďovania a sloboda združovania sú taktiež charakteristické tým, že sú často predmetom konaní pred ústavným súdom či ESLP, čo má za následok bohatú judikatúru v tejto oblasti.⁴⁵

15

1.2 Administratívnoprávna a trestnoprávna zodpovednosť za porušenie slobody prejavu

Na základe analýzy vyššie zmienených vybraných rozhodnutí ESLP vo veciach výkonu a obmedzenia slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a slobody združovania, možno vo všeobecnosti uviesť, že akékoľvek prejavy, ktoré sú reálne spôsobilé podporovať a podnecovať k nenávisti alebo násiliu, či intolerancii vo vzťahu k určitým zraniteľným skupinám osôb, ako napríklad sociálnej, náboženskej, národnostnej, alebo etnickej skupine, sú charakterizovateľné ako nenávistné či extrémistické prejavy, ktoré nepožívajú ochranu v súvislosti s právom na výkon slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a slobody združovania.

Nenávistný alebo extrémistický prejav, ktorý už nepožíva ani minimálny stupeň ochrany je možné spojiť s viacerými formami právnej zodpovednosti. Predovšetkým je potrebné spomenúť občianskoprávnu zodpovednosť za zneužitie slobody prejavu, ako jednu z foriem súkromnoprávnej zodpovednosti, ako aj napríklad zodpovednosť za porušenie autorského zákona, ale aj trestnoprávnu zodpovednosť a administratívnoprávnu zodpovednosť za zneužitie slobody prejavu.⁴⁶ V zmysle Koncepcie do roku 2024 sa Stredisko v tomto monitoringu bližšie zameriava na administratívnoprávnu a trestnoprávnu zodpovednosť ako najprísnejšie postihy za porušenie práva na slobodu prejavu, práva na slobodu pokojného zhromažďo-

⁴⁶ Drgonec, J., *Sloboda prejavu a sloboda po prejave*, Šamorín: Heuréka, 2013, s. 316.

⁴⁵ Ladislav Orosz, Ján Svák a kolektív, *Ústava Slovenskej republiky – Komentár, zväzok I. (základné princípy a ľudské práva)*, Bratislava: Wolders Kluwer SR, 2021, s. 332.

vania a práva na slobodu združovania.

Vzhľadom na zvyšujúcu sa potrebu riešiť trestnoprávnu zodpovednosť a otázky trestných činov extrémizmu bolo jedným zo základných opatrení prijatie novely Trestného zákona a zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len „Trestný poriadok“) s účinnosťou od 1. januára 2017, ktorou sa rozšírila pôsobnosť Špecializovaného trestného súdu o trestné činy extrémizmu. Prijatou zmenou sa rovnako zabezpečila aj nevyhnutná miera špecializácie na úrovni orgánov činných v trestnom konaní pri vyšetrovaní tejto špecifickej kategórie trestnej činnosti. V zmysle požiadaviek Európskej komisie vznesených v rámci hodnotenia právnej úpravy SR v súvislosti s transpozíciou Rámcového rozhodnutia Rady 2008/913/SVV z 28. novembra 2008 o boji proti niektorým formám a prejavom rasizmu a xenofóbie prostredníctvom trestného práva⁴⁷ sa zosúladiť a zmenili základné skutkové podstaty niektorých trestných činov extrémizmu.

V zmysle trestnoprávnej zodpovednosti ide vo všeobecnosti o zodpovednosti za trestné činy, ktoré majú niektorý z extrémistických motívov vyjadrený v samotnej subjektívnej stránke skutkovej podstaty. Kým taxatívny výpočet extrémistických trestných činov je obsiahnutý v § 140a Trestného zákona, druhý diel dvanástej hlavy osobitnej časti Trestného zákona explicitne upravuje a definuje konkrétne extrémistické trestné činy. V zmysle ustanovenia §140a Trestného zákona, medzi trestné činy extrémizmu patrí trestný čin založenia, podpory a propagácie hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 421, prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422, výroby extrémistického materiálu podľa § 422a, rozširovania extrémistického materiálu podľa § 422b, prechovávanía extrémistického materiálu podľa § 422c, popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti podľa § 422d, hanobenia národa, rasy a presvedčenia

podľa § 423, podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424, apartheidu a diskriminácie skupiny osôb podľa § 424a a trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona.

Trestný zákon pracuje s extrémistickými trestnými činmi okrem vyššie uvedených konkrétnych ustanovení aj v rôznych všeobecných ustanoveniach (napr. § 88, § 91, § 120, § 129 ods. 3, ods. 7, ods. 8, § 140a), a to aj napriek tomu, že v samotnom Trestnom zákone neexistuje zákonná definícia extrémizmu ako takého.

Podľa vyššie uvedeného je teda zrejmé, že Trestný zákon používa pojem trestné činy extrémizmu, pričom v §140a vymedzuje, ktoré trestné činy k nim radíme. Už z taxatívne vymenovaných trestných činov extrémizmu nepochybne vyplýva, že v zmysle §140a Trestného zákona sa k nim radí aj trestný čin spáchaný z osobitného motívu podľa §140 písm. e) Trestného zákona. Podľa aktuálne platnej právnej úpravy obsiahnutej v § 140 písm. e) Trestného zákona, trestným činom spáchaným z osobitného motívu sa rozumie spáchanie trestného činu „z nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich skutočnú alebo domnelú príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, etnickej skupine, pre ich skutočný alebo domnelý pôvod, farbu pleti, pohlavie, sexuálnu orientáciu, politické presvedčenie alebo náboženské vyznanie.“ Zjednodušene povedané môže teda ísť o taký trestný čin, pri ktorom sa preukáže, že páchatel' konal z dôvodu nenávisti voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť napríklad k niektorému národu. Takýmto konaním by páchatel' naplnil znaky kvalifikovanej skutkovej podstaty, ktorý ako už zo samotného názvu vyplýva, má za následok prísnejšiu sankciu. Ide teda predovšetkým o také trestné činy, kde konanie páchatela je zamerané na konkrétnu obeť, pričom dôvodom výberu obete je práve niektorý z chránených znakov. Medzi chránené znaky jednotlivcov a skupín, pre ktoré Trestný zákon uznáva nenávisť ako osobitný motív patrí teda rasa, národ, národnosť, etnická skupina

⁴⁷ Ú. v. EÚ L 328, 6. decembra 2008.

skutočný alebo domnelý pôvod, farba pleti, pohlavie, sexuálna orientácia, politické presvedčenie, náboženské vyznanie. Zároveň z uvedeného vyplýva, že trestného činu spáchaného z osobitného motívu nenávisti sa nemusí dopustiť len páchatel ako člen či sympatizant extrémistickej skupiny, naopak, páchatelom môže byť akákoľvek osoba, u ktorej sa dôkladne preukáže osobitný motív konania z nenávisti.

Trestnoprávna úprava neodkazuje na pojem „nenávistný prejav“ („hate speech“). Jeho definíciu však nájdeme vykryštalizovanú predovšetkým na medzinárodnej a regionálnej úrovni. V zmysle Odporúčania č. R (97) 20 Výboru ministrov členským štátom o prejavoch nenávisti, sú nenávistné prejavy definované ako „*všetky formy vyjadrenia, ktoré rozširujú, podnecujú, podporujú alebo ospravedlňujú rasovú nenávisť, xenofóbiu, antisemitizmus, či iné formy diskriminácie a nenávisti, založené na neznášanlivosti, vrátane neznášanlivosti prejavujúcej sa agresívnym nacionalizmom a etnocentrizmom, diskrimináciou a nevráživosťou voči menšinám, migrantom a ľuďom imigračného pôvodu.*“ Často ide predovšetkým o podnecovania či ospravedlňovanie nenávisti pre rôzne dôvody, ktoré sú v mnohých prípadoch totožné s dôvodmi diskriminácie podľa zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (anti-diskriminačný zákon) v znení neskorších predpisov. Nenávistnú rétoriku možno kategorizovať ako verbálny trestný čin doplnený o nenávistný motív v kvalifikovanej skutkovej podstate niektorých trestných činov uvedených v Trestnom zákone.

Trestný zákon je postavený na formálnom chápaní trestného činu, ktorým podľa § 8 Trestného zákona je protiprávny čin, ktorého znaky sú uvedené v Trestnom zákone. Formálne chápanie je vo vzťahu k prečinom⁴⁸ modifikované ustanovením

§ 10 ods. 2 Trestného zákona, ktorý obsahuje materiálny korektív, podľa ktorého, „nejde o prečin, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolnosti, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchatela je jeho závažnosť nepatrná.“ Predmetné ustanovenie je mostom k zákonu Slovenskej národnej rady č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o priestupkoch“), ktorý je postavený na materiálnom chápaní deliktu. Administratívnoprávna zodpovednosť za porušenie slobody prejavu, či slobody zhromažďovania a združovania vyplýva predovšetkým z ustanovení zákona o priestupkoch. Zákon o priestupkoch v § 47a explicitne upravuje aj priestupky extrémizmu, ktoré obsahovo v značnej miere korešpondujú s vybranými trestnými činmi extrémizmu upravenými v Trestnom zákone. Pokrývajú však menej závažné protiprávne konania, ku ktorým dochádza v súvislosti s účasťou na verejných podujatiach. Ako sa uvádza v dôvodovej správe návrhu zákona č. 1/2014 Z. z. o zmene a doplnení niektorých zákonov o organizovaní verejných športových podujatí a o zmene a doplnení niektorých ktorý dopĺňa do zákona o priestupkoch priestupky extrémizmu, právna úprava priestupkov extrémizmu má za cieľ podchytiť tie konania, ktoré by v rámci trestného konania boli skončené odmietnutím trestného oznámenia prípade jeho zastavení v súvislosti s § 10 ods. 2 Trestného zákona. Napriek tomu však podľa zákonodarcu, z pohľadu verejného záujmu na potláčaní prejavov extrémizmu ako mimoriadne škodlivého spoločenského fenoménu súčasnej doby, je dôležité, aby ani tieto menej závažné formy protiprávneho konania neboli tolerované.

Za priestupok podľa § 47a odseku 1 písm. a) až c) zákona o priestupkoch možno uložiť pokutu do 500 eur., za priestupok podľa odseku 1 písm. d) pokutu do 1 000 eur. Pokutu za priestupok podľa odseku 1 písm. d) možno uložiť aj opakovane, a to až do odstránenia protiprávneho stavu.

⁴⁸ Podľa § 10 Trestného zákona.

1.3 Aktuálna rozhodovacia prax najvyšších vnútroštátnych súdnych inšancií v oblasti uplatňovania slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a slobody združovania v kontexte nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu

V náleze Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. PL. ÚS 5/2017 z 9. januára 2019, Ústavný súd SR vyslovil nesúlad časti skutkových podstatí v § 421 ods. 1 TZ „... alebo nenávisti voči inej skupine osôb.“ a § 422 ods. 1 Trestného zákona v časti „... alebo nenávisti voči inej skupine osôb“ s čl. 1 ods. 1. Čl. 26 ods. 4 a čl. 49 Ústavy SR, ako aj čl. 7 a čl. 10 Dohovoru. Ustanovenie § 423 ods. 1 písm. b) TZ v časti „... politické presvedčenie...“ a ustanovenie § 424 ods. 1 TZ v časti „politické presvedčenie“ vyhodnotil Ústavný súd SR za nesúladné s čl. 26 ods. 1 a 4 Ústavy SR, ako aj s čl. 10 Dohovoru. V uvedenom návrhu skupina poslancov vo svojom podaní namietala ústavný nesúlad častí „protiextrémistickej“ novely Trestného zákona, ktorou sa kriminalizovali nielen nenávistné prejavy proti rase, etnickej, národnostnej a náboženskej skupine, ale aj nenávistné prejavy proti „inej“ bližšie nedefinovanej podobnej skupine predovšetkým so slobodou prejavu, pre ich vágnosť a neurčitosť. Zároveň namietali, že doplnenie politického presvedčenia ako dôvodu na trestný čin hanobenia, presvedčenia a podnecovania k nenávisti je ústavne nekonformné so slobodou prejavu.

Podľa Ústavného súdu SR preskúmané trestné činy spadali pod ochranu slobody prejavu a túto slobodu obmedzovali. Rovnako ako pri obmedzeniach iných ústavných práv a slobôd bolo predovšetkým potrebné zistiť, či toto obmedzenie spĺňa stanovené podmienky, a teda či išlo o obmedzenie stanovené zákonom, či obmedzenie sledovalo ústavne prijateľný cieľ, či bolo na dosiahnutie tohto ústavne prijateľného cieľa vhodné a nevyhnutné, ako aj bolo potrebné zvážiť význam sledovaného cieľa vo vzťahu k významu obmedzovaného práva.

V súvislosti s ústavnosťou pojmu „iná skupina osôb“ Ústavný súd SR skonštatoval, „že napadnutá časť ustanovení § 421 a § 422 Trestného zákona pre svoju otvo-

renosť nie je v súlade s princípom legality, pretože sloboda prejavu nemôže byť obmedzená tak neurčito a trestný čin nemôže byť formulovaný tak otvorene a štát musí mať riadny titul na zásahy do slobôd a občan musí mať jasne stanovené povinnosti. Ide teda o nedodržanie princípu legality, a to z perspektívy slobody prejavu (čl. 26 ods. 4 ústavy), z perspektívy trestného práva (čl. 49 ústavy) a napokon z perspektívy právneho štátu (čl. 1 ods. 1 ústavy), pretože legalita je oporným bodom právneho štátu.“ Ústavný súd SR sa pri skúmaní ústavnosti pojmu „iná skupina“ v ustanovení § 421 a 422 Trestného zákona zameriaval na splnenie podmienky zákonnosti obmedzenia slobody slova, a či zákonná úprava bola jednoznačná a ústavne konformná.

Pri formulovaní záverov Ústavný súd SR poznamenal, že orgány činné v trestnom konaní potrebujú mať pri tomto type trestnej činnosti zreteľné pravidlá. Aj keď trestné právo prirodzene pracuje s pojmami, ktoré vyžadujú výklad, podľa názoru Ústavného súdu SR pri pojme „iná skupina osôb“ už výklad hraničil s dotváraním právnej úpravy.⁴⁹ Vo svojom závere teda Ústavný súd SR poznamenal, že napadnuté časti Trestného zákona nie sú v súlade Ústavou SR, pretože sloboda prejavu nemôže byť obmedzená tak neurčito a trestný čin nemôže byť vymedzený tak otvorene. Rovnako zdôraznil, že štát musí mať riadny podklad na zásahy do slobôd občanov, ktorí na druhej strane musia mať jasne stanovené svoje povinnosti.

Zároveň „ani napadnuté časti ustanovení § 423 a § 424 Trestného zákona teda nespĺňajú požiadavky na kvalitu zákona obmedzujúceho slobodu prejavu (čl. 26 ods. 4 ústavy), čo zároveň znamená nesplnenie štandardov právneho štátu platných pre férovú normotvorbu (čl. 1 ods. 1 ústavy).“ Ústavný súd SR aj tieto ustanovenia považoval za nedostatočne určité, a to z podobných dôvodov, ako to bolo vo

⁴⁹ Ústavný súd Slovenskej republiky, 'Ročenka 2019', dostupné na: <https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/134758287/ROCENKA2019.pdf/b1ddb0a0-bce2-42ff-9285-5afe3d2a00b6>

vzťahu k pojmu „iná skupina osôb“. Vznikala aj obava z možného obmedzenia slobodnej politickej diskusie a nejasného vzťahu medzi medzinárodnými pravidlami a vnútroštátnou trestnou úpravou. Ústavný súd SR zdôraznil, že politické presvedčenie sa spravidla chráni v prípadoch jednotlivcov, ktorí by mali byť vydaní do iného štátu, kde by im z dôvodu politického presvedčenia malo hroziť prenasledovanie.⁵⁰ Ani dotknuté časti Trestného zákona teda nespĺňali požiadavky na kvalitu zákona obmedzujúceho výkon práva na slobodu prejavu a požiadavky právneho štátu a boli v rozpore s Ústavou SR.

Vo vzťahu k slobode prejavu ešte možno spomenúť aj relatívne aktuálne **uznesenie Ústavného súdu Slovenskej republiky sp. zn. II. ÚS 78/2019 z 23. mája 2019**, v ktorom Ústavný súd SR zamietol ústavnú sťažnosť ako zjavne neopodstatnenú. Sťažovateľka okrem iného pred Ústavným súdom SR namietala porušenie čl. 26 ods. 1 a 2 (slobodu prejavu a právo na informácie) Ústavy SR pre postup Ministerstva vnútra SR, Prezídia Policajného zboru a Národnej kriminálnej agentúry, a to zaisťením mobilného telefónu. K namietanému porušeniu práva na slobodu prejavu podľa čl. 26 ods. 1 a 2 Ústavy SR a čl. 10 ods. 1 Dohovoru sťažovateľka uviedla, že na ňu ako novinárku, ktorá je „nositeľkou“ slobody prejavu, bolo potrebné na účely zadovažovania údajov z telefónu potrebných pre vedené trestné stíhanie brať zreteľ pri obmedzovaní jej práva na slobodu prejavu.

Ako Stredisko uviedlo vyššie, z judikatúry Ústavného súdu SR vyplýva, že obmedzenie akéhokoľvek základného práva alebo slobody, a teda aj slobody prejavu, možno považovať za ústavne akceptovateľné v tom prípade, ak ide o obmedzenie, ktoré bolo ustanovené zákonom, zodpovedá niektorému ustanovenému legitímnemu cieľu a je nevyhnutné v demokratickej spoločnosti na dosiahnutie sledovaného cieľa. Ústavný súd SR pri vyhodnocovaní prípadu opakovane odkazuje na ustálenú rozhodovaciu prax ESLP, ktorý pri rozhodnutiach o zásahoch do výkonu práva na slobodu prejavu konštatoval, že zásah je prípustný iba v prípade neexistencie šetrnejšieho, alternatívneho, menej rušivého prostriedku na dosiahnutie legitímného cieľa.

V nadväznosti na vyššie uvedené skutočnosti, Ústavný súd SR považoval za preukázané, že v posudzovanom prípade bol proti sťažovateľke zo strany orgánov činných v trestnom konaní zvolený a následne použitý najmiernejší zásah do jej práv. Zároveň je potrebné zdôrazniť, že cieľom tohto zásahu bolo objasnenie najzávažnejšieho trestného činu, ktorým bola úkladná vražda dvoch mladých ľudí, z ktorých jeden bol investigatívnym novinárom. Ústavný súd SR po dôkladnom posúdení prípadu prišiel k záveru, že zásah do práv sťažovateľky bol legálny, legitímny a primeraný vo vzťahu k sledovanému cieľu.

⁵⁰ Ústavný súd Slovenskej republiky, 'Ročenka 2019', dostupné na: <https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/134758287/ROCENKA2019.pdf/b1ddba0a-bce2-42ff-9285-5afe3d2a00b6>

2. Prax klúčových aktérov a identifikácia nedostatkov a prekážok vo vyšetrovaní a stíhaní nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu

Prijatím novely Trestného zákona a Trestného poriadku s účinnosťou od 1. januára 2017 sa rozšírila pôsobnosť Špecializovaného trestného súdu o trestné činy extrémizmu. V zmysle § 14 písm. o) sa pôsobnosť Špecializovaného trestného súdu vzťahuje aj na trestné činy extrémizmu podľa § 140a Trestného zákona. Odhaľovaním trestných činov extrémizmu (rasizmus, xenofóbia, antisemitizmus a iné formy intolerancie) sa zaoberá protiteroristická centrála (ďalej len „PTC“) Národnej kriminálnej agentúry Prezídia Policajného zboru SR.⁵¹ Činnosť PTC sa zameriava na odhaľovanie a vyšetrovanie trestných činov extrémizmu podľa § 140a Trestného zákona a trestných činov terorizmu podľa § 140b Trestného zákona. V rámci odhaľovania trestných činov extrémizmu sa v zmysle svojich povinností príslušníci PTC zameriavajú predovšetkým na zisťovanie jednotlivcov, skupín a organizácií, ktoré podnecujú a podporujú rasovú, národnostnú, etnickú, náboženskú diskrimináciu, diskrimináciu z dôvodu sexuálnej orientácie, pôvodu rodu alebo pohlavia.⁵²

Súčasťou PTC je extrémistické skriningové centrum, ktorého hlavnou úlohou je vyhľadávať, monitorovať a následne analyzovať prejavy extrémizmu, rasizmu a xenofóbie v online priestore. Zriadenie extrémistického skriningového centra predstavovali značný prínos pre aplikačnú prax. Uvedenému oddeleniu sú doručované aj podania od občanov a organizácií, ktoré nenávistné vyjadrenia na internete zistili a oznámili ich Policajnému zboru SR. Na základe skúseností pracovníkov a pracovní-

čok extrémistického skriningového centra pri vykonávaní monitorovacej činnosti badať zvýšenú opatrnosť účastníkov a účastníčok komunikácie v online priestore, predovšetkým na sociálnych sieťach. V zmysle hlavnej úlohy extrémistického skriningového centra, po vyhodnotení zistených nenávistných prejavov či vyjadrení, extrémistické skriningové centrum ďalej zistené informácie postúpi vyšetrovateľom a vyšetrovateľkám Národnej kriminálnej agentúry, ktorí sú vecne príslušní na vyšetrovanie trestných činov extrémizmu. Ak z vyhodnotenia zistených nenávistných vyjadrení zistia priestupky extrémizmu, tie sú postupované na ďalšie konanie vecne a miestne príslušným útvarom Policajného zboru SR. PTC sa v rámci odhaľovania trestných činov extrémizmu zameriava na všetky etniká, náboženstvá, spoločenstvá, ktoré sú terčom nenávistných vyjadrení a prejavov. Okrem iného, extrémistické skriningové centrum vykonáva v rámci online priestoru pravidelné monitorovanie profilov závadových osôb a skupín na vybraných sociálnych sieťach.

Výkon prokurátorských činností (trestné stíhanie osôb podozrivých zo spáchania trestných činov extrémizmu a dozor nad zachovávaním zákonnosti pred začatím trestného stíhania v rozsahu podľa osobitného zákona a v prípravnom konaní) v tejto oblasti vykonáva špecializovaná organizačná zložka Úradu špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry SR – Oddelenie organizovaného zločinu, terorizmu a extrémistickej kriminality.

2.1 Identifikovanie nedostatkov v oblasti monitorovania a stíhania nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu

Rozhodovanie o kategorizácii nenávistných prejavov a o verbálnych extrémistických trestných činoch je veľmi citlivá téma, pri ktorej kolidujú hodnoty ako sloboda prejavu na jednej strane a spoločenská kohézia na strane druhej. Napriek prínosu špecializácie jednotlivých útvarov

a ich zamerania na boj proti extrémizmu je preukazovanie a kategorizovanie protiprávneho konania náročný proces, ktorý predstavuje kontinuálnu výzvu. Stredisko sa preto obrátilo na príslušné útvary v oblasti monitorovania, stíhania a rozhodovania o nenávistných prejavoch a trestných

⁵¹ Pozri Priebežný stav plnenia odporúčaní adresovaných Slovenskej republike v rámci 3. kola univerzálneho periodického hodnotenia Rady OSN pre ľudské práva predkladaný v polovici hodnotiaceho cyklu, dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/-/SK/dokumenty/LP-2021-372>

⁵² Ibid.

činoch extrémizmu so žiadosťou o poskytnutie informácií o výzvach a praktických nedostatkoch v tejto oblasti.

Z odpovedí na žiadosť vyplýva, že medzi najčastejšie výzvy v oblasti monitorovania, stíhania a rozhodovania o nenávistných prejavoch a trestných činoch extrémizmu patrí určenie samotnej hranice medzi trestným činom na jednej strane a priestupkom na strane druhej, ako aj medzi nenávistným incidentom a slobodou prejavu. Zároveň v značnej miere predstavuje výzvu aj preukázanie osobitného motívu nenávisť v prípade trestných činov spáchaných z osobitného motívu nenávisť podľa §140 písm. e).

V prípade protiprávneho konania vykazujúceho znaky skutkovej podstaty trestných činov extrémizmu, ako bolo uvedené vyššie, a ako potvrdzujú oficiálne štatistické údaje, sa značné množstvo protiprávných konaní pohybuje v rovine základnej skutkovej podstaty trestných činov extrémizmu, ktoré obsahovo korešpondujú s protiprávnymi konaniami, ktoré možno charakterizovať ako priestupky extrémizmu. Z uvedených dôvodov je jeden z najväčších aplikačných problémov pri identifikácii konania páchatela práve určenie samotnej hranice medzi trestným činom extrémizmu a priestupkom extrémizmu. Prečiny podľa § 10 ods. 2 Trestného zákona možno postihovať ako priestupok, ak vzhľadom na spôsob vykonania činu a jeho následky, okolností, za ktorých bol čin spáchaný, mieru zavinenia a pohnútku páchatela je jeho závažnosť nepatrná. Blížšie však ani Trestný zákon, ani zákon o priestupkoch neurčujú hranice pri takomto konaní.

Ako vyplýva z odpovedí dopytovaných subjektov, vo vzťahu k tejto problematike neexistujú metodické postupy alebo iné formalizované kritériá na posúdenie hraníc trestných činov a priestupkov.⁵³ Každá trestná vec sa posudzuje individuálne a pri akomkoľvek podozrení z protiprávneho konania v oblasti extrémizmu je potrebné posúdiť konanie páchatela komplexne, najmä v súvislosti s jeho kriminálnym statusom a aktivitou na extrémistickej scéne, spôsobom vykonania činu, jeho následkami, okolnosťami, za ktorých bol čin spáchaný, mierou jeho zavinenia, pohnútkou, a tiež podrobne skúmať prítomnosť indikátorov zaujatosti, ktoré naznačujú, či bolo konanie páchatela motivované zaujatou alebo nenávisťou.

Ďalšou výzvou zostáva preukazovanie toho, či určité konanie bolo motivované nenávisťou. Určiť prítomnosť osobitných kvalifikačných znakov pri trestných činoch spáchaných z osobitného motívu je náročné. To znamená, že pri trestných činoch extrémizmu, a predovšetkým trestných činoch spáchaných z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona, predstavuje problém preukázať motív a úmysel páchatela. Ak napríklad napadol obeť zo zraniteľnej skupiny, príslušníci a príslušníčky Policajného zboru SR nie vždy vedia páchatelovi dokázať, že konal práve s úmyslom napríklad národnostnej, rasovej či etnickej nenávisť. Pri nemožnosti dokázať takýto úmysel, sa konanie páchatela môže kvalifikovať buď ako „obyčajný“ trestný čin, bez prítomnosti priťažujúcej okolnosti v podobe osobitného motívu, alebo sa v častejšom prípade skutok prekvalifikuje ako priestupok podľa zákona o priestupkoch.

2.2 Štatistické ukazovatele nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu a problematický zber a uchovávanie oficiálnych štatistík v oblasti monitoringu nenávistných trestných činov a trestných činov extrémizmu

Nenávistné prejavy a trestné činy extrémizmu zaznamenali nárast za posledné obdobie, a to aj v súvislosti s prebiehajúcou pandemiou ochorenia COVID-19. Podľa zistených štatistických údajov o trestných činoch extrémizmu, v roku

2020 bolo začaté trestné stíhanie pre trestné činy extrémizmu v 140 prípadoch. V rámci štruktúry trestných činov v konaniach, v ktorých bolo začaté trestné stíhanie z hľadiska druhu trestného činu extrémizmu, v roku 2020 bolo zazname-

⁵³ Odpoveď Úradu špeciálnej prokuratúry na žiadosť Strediska o sprístupnenie informácií zo dňa 20. októbra 2021.

naných najviac trestných činov rozširovania extrémistického materiálu podľa § 422b Trestného zákona (až 51 prípadov). Druhým rozšíreným trestným činom bol trestný čin prejavu sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 Trestného zákona (až 41 prípadov) a tretím najčastejšie sa vyskytujúcim trestným činom bol trestný čin prechovávanía extrémistického materiálu podľa § 422c Trestného zákona (až 34 prípadov).

Na podobnej úrovni početnosti boli trestné činy hanobenia národa, rasy a presvedčenia podľa § 423 Trestného zákona (25), popierania a schvaľovania holokaustu, zločinov politických režimov a zločinov proti ľudskosti podľa § 422d Trestného zákona (až 21 prípadov). Zároveň, trestných činov spáchaných z osobitného motívu podľa § 140 písm. e) Trestného zákona bolo 20 a trestných činov podnecovania k národnostnej, rasovej a etnickej nenávisti podľa § 424 Trestného zákona bolo až 19.

23

Podľa dostupných údajov Národná kriminálna agentúra v roku 2020 vznesla obvinenie 87 osobám za 103 skutkov naplňajúcich znaky niektorého alebo viacerých trestných činov extrémizmu, z toho 13 osobám v súvislosti so spáchaním trestného činu z nenávisti.

Trestné činy extrémizmu možno charakterizovať skutočnosťou, že sú namierené proti určitej osobe alebo proti neurčitému okruhu osôb pre ich príslušnosť ku konkrétnej skupine osôb, charakteristickej individuálne neovplyvniteľnými faktormi, ako sú napríklad rasa, národ, farba pleti, sexuálna orientácia, alebo individuálne ovplyvniteľnými faktormi, ako sú politické presvedčenie či náboženské vyznanie. V roku 2020, vo veciach v ktorých bolo možné určiť konkrétnu obeť útoku, bolo najviac útokov namierených proti osobám, ktoré patria k rómskemu etniku (15 osôb). Útoky pre príslušnosť k židovskému etniku boli namierené proti dvom fyzickým osobám a jednej právnickej osobe, útoky pre politickú príslušnosť proti trom osobám, útoky pre sexuálnu orientáciu proti dvom osobám a útoky pre prísluš-

nosť k slovenskej národnosti, bielej rase a čiernej rase zhodne proti jednej osobe.

V súvislosti s poškodenými osobami z dostupných odpovedí vyplynulo, že nie vždy možno pri trestných činoch identifikovať konkrétneho poškodeného. Pri hodnotení cielenia extrémistických útokov vo všeobecnosti, teda proti konkrétnej osobe (poškodenému), či proti neurčitému okruhu osôb, možno konštatovať, že v trestných veciach, v ktorých bolo v roku 2020 začaté trestné stíhanie, aj v ktorých bolo vznesené obvinenie, bolo najviac útokov proti židovskému etniku (až 28 útokov). Pre útoky proti príslušnosti k rómskemu etniku bolo vedené konanie v 23 trestných veciach. Až v 9 prípadoch bolo vedené konanie pre útok proti príslušnosti k čiernej rase a v 7 prípadoch pre útok proti moslimom a moslimkám pre ich náboženské vyznanie.

Zároveň, podľa dostupných údajov, najčastejším spôsobom spáchania boli práve nenávistné prejavy na internete (50), vyhrážky (14), schvaľovanie, či popieranie holokaustu (14) a schvaľovanie, či popieranie režimov potláčajúcich ľudské práva a slobody (4).

V roku 2021⁵⁴ bolo začaté trestné stíhanie pre trestné činy extrémizmu v 68 prípadoch. Až v 13 prípadoch bolo začaté trestné stíhanie za trestné činy spáchané z osobitného motívu podľa § 140 písm. e). Národná kriminálna agentúra v roku 2021 vznesla obvinenie v 44 prípadoch, z toho 9 osobám v súvislosti so spáchaním trestného činu z nenávisti. Najviac útokov bolo namierených proti rómskemu etniku (16) a proti židovskému etniku (10), následne proti osobám na základe ich sexuálnej orientácie (4), proti osobám negroidnej rasy (3) a proti moslimom (2). V oboch rokoch išlo takmer výlučne o páchatel'ov pravicového extrémizmu.

Podľa útokov namierených proti konkrétnym osobám v postavení poškodeného, vo vyšetrovaniach, v ktorých bolo v roku 2021 začaté trestné stíhanie, išlo v prevažnej väčšine o útoky voči Rómom a Rómkam (26 poškodených). Oveľa menej bolo

⁵⁴ V čase spracovania správy z monitoringu, boli štatistické údaje za rok 2021 dostupné do 20. septembra 2021.

útokov proti cudzincom a cudzinkám (3 poškodení) a v jednom prípade išlo o útok z dôvodu tmavšej pleti poškodeného. Najčastejším spôsobom spáchanie týchto útokov proti konkrétnym poškodeným sú vyhrážky zabitím, či ublížením na zdraví (až v 20 prípadoch), nadávky alebo iné hanobiace nenávistné prejavy (až 13), alebo o kombináciu oboch typov týchto útokov.

V zmysle počtu registrovaných prípadov nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu Stredisko zdôrazňuje, že aj napriek komplexnosti štatistických údajov vedených extrémistickým skríningovým centrom, tieto nie vždy zodpovedajú štatistike kriminality vedenej Ministerstvom vnútra SR, či štatistickým údajom vedeným Úradom špeciálnej prokuratúry Generálnej prokuratúry SR,⁵⁵ či údajmi dostupnými v databáze ODIHR o nenávistných trestných činoch.

O problematike zberu štatistických údajov sa opakovane zmieňuje aj ECRI

vo svojej Správe o SR, v ktorej tvrdí, že nie všetky štatistiky zasielané monitorovacím orgánom obsahujú klasifikáciu podľa druhov spáchaných trestných činov, keďže nie sú rozdelené podľa konkrétnych diskriminačných motívov páchatelov. Zároveň podčiarkuje aj problém prepojenie štatistík Špecializovaného trestného súdu so štatistikami polície, keďže tieto sú často odlišné. Preto je naďalej ťažké sledovať prípady od začatia policajného vyšetrovania až po konečné rozhodnutie prijaté súdnymi orgánmi. Stredisko súhlasí a podporuje závery ECRI vo svojej správe, v ktorej odporúča príslušným orgánom prepracovať a zjednotiť metodiku zhromažďovanie štatistík, a to prepojením horeuvedených databáz, pre vytvorenie efektívneho nástroja na monitorovanie a hodnotenie svojich činností. Zároveň Stredisko zdôrazňuje dôležitosť prístupnosti týchto údajov a odporúča, aby sa všetky relevantné subjekty zamerali na pravidelné zverejňovanie štatistických údajov.

⁵⁵ Pozri Správa špeciálneho prokurátora o činnosti Úradu špeciálnej prokuratúry a poznatky Úradu špeciálnej prokuratúry o stave zákonnosti za rok 2020, dostupné na: <https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=zakony/cpt&ZakZborID=13&CisObdobia=8&ID=607>

25

3. Vnímanie problematiky nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu médiami a spoločnosťou

Už z predchádzajúcich záverov Strediska obsiahnutých predovšetkým v jeho výročných správach o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v SR⁵⁶ je zrejmé, že je dôležité klásť dôraz na citlivý a objektívny prístup k toku informácii verejnosti. Stredisko tak už aj v predchádzajúcom období na základe svojich zistení odporučilo médiám ako prezentovať problematiku nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu. Tieto odporúčania sú obsiahnuté napríklad v Správe o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2016⁵⁷, ako aj v správach o monitoringu médií so špeciálnym zameraním na prejavy rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu za jednotlivé roky.⁵⁸ Vo svojich záveroch Stredisko opakovane zdôraznilo, že médiá plnia dôležité poslanie v kontexte prevencie proti šíreniu nenávistných prejavov, v súvislosti s čím by však nemali výrazne poukazovať na aktivity extrémistických organizácií alebo iných radikálnych skupín a nepriamo im robiť reklamu. Stredisko preto odporučilo médiám citlivo a objektívne informovať verejnosť a neprispievať k zvyšovaniu výskytu nenávistných prejavov a radikalizácii spoločnosti.

V tejto časti monitoringu sa Stredisko zameralo na preskúmanie vnímania problematiky nenávistných prejavov a trestných činov extrémizmu očami médií a spôsob ich informovania. Selekcia mediálnych informácií podliehala dôslednému pridržiavaniu sa definičných znakov skúmaných oblastí. Vzhľadom na negatívny trend ná-

rastu šírenia nenávistných a extrémistických prejavov v spoločnosti sa Stredisko zameriava aj na identifikáciu tých prípadov, z ktorých obsahu, aj napriek tomu, že nespĺňajú charakteristiku rasistického, antisemitistického či xenofóbneho prejavu, možno vyvodit' nenávistný motív konania, či opomenutia konania vo vzťahu ku skupine dotknutých osôb.

Stredisko sa v monitoringu médií zameralo na vnímanie problematiky stupňujúcej sa nenávisti a nenávistných prejavov v kontexte pandémie ochorenia COVID-19, ako aj opakujúcich sa nenávistných prejavov šírených v politickom diskurze, predovšetkým verejnými činiteľmi namierených voči LGBTIQ+ komunite. Vplyv pandémie ochorenia COVID-19 na stupňujúci sa negatívny trend šírenia nenávistných a extrémistických prejavov je jasne viditeľný. Presunutie sa množstva ľudí do online priestoru, ľahšie šírenie nepravdivých informácií a stupňujúca sa frustrácia z prebiehajúcej pandémie prispeli nielen k zvyšovaniu nedôvery verejnosti v autority a ich schopnosti prijímať adresné a predovšetkým efektívne opatrenia na úspešne manažovania pandémie,⁵⁹ ale napomohli aj k zvýšenej agresivite. Šírenie nepravdivých informácií a nenávisti, ku ktorému dochádza v online priestore, však nezostáva iba na internete. Tieto skutočnosti sa už prelievajú aj do reálneho života v podobe napríklad šírenia nenávisti na protestoch proti protipandemickým opatreniam alebo konkrétnym osobám aktívnym v boji proti šíreniu ochorenia COVID-19.

3.1 Protesty na výročie Nežnej revolúcie (17. november 2020, 17. november 2021)

Od začiatku pandémie ochorenia COVID-19 sa na Slovensku konalo množstvo demonštrácií proti prijatým opatreniam, vláde SR alebo vo vzťahu ku kľúčovým témam, ako napr. očkovanie či povinné

testovanie. Protesty boli zvolané a konali sa na výročie Nežnej revolúcie 17. novembra 2020 a 2021. V oboch rokoch sa podľa informácií z médií demonštrácií zúčastnili tisícky ľudí. Pre bližšie ur-

⁵⁶ Pozri napríklad Správu o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2016 a Správu o dodržiavaní ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2017.

⁵⁷ Dostupné na: <https://www.snsip.sk/wp-content/uploads/Sprava-o-LP-za-rok-2016.pdf>

⁵⁸ Správy z monitoringu médií so špeciálnym zameraním na prejavy rasizmu, xenofóbie a antisemitizmu za jednotlivé roky 2010-2017 boli pripravované v rámci celkového konceptu mandátu Strediska, ktoré zhromažďuje na požiadanie poskytuje informácie o vyššie uvedených protiprávných skutočnostiach, ako aj v rámci Konceptie boja proti extrémizmu na roky 2015-2019, úloha č. 3.9 a 3.10.

⁵⁹ "Infodemic". WHO. https://www.who.int/health-topics/infodemic#tab=tab_1

čenie kontextu je potrebné spomenúť, že kým v roku 2020 sa protesty konali počas vládou SR vyhláseného núdzového stavu a zákazu zhromažďovania, o rok neskôr sa už konali počas menej prísnych opatrení, reflektujúc stupeň ohrozenia v rámci platného Covid automatu. V červenej farbe, v ktorej sa Bratislava v danom čase nachádzala,

boli značne limitované hromadné podujatia. Avšak toto obmedzenie sa protestov netýkalo, lebo demonštrácie neboli považované za hromadné podujatia, pokiaľ ich súčasťou nebol kultúrny program.⁶⁰ V roku 2020 aj 2021 sa informovaní o protestoch dávala veľká pozornosť a správy o nich sa objavili v značnom množstve médií.

Protesty 2020

V roku 2020 sa protesty konali počas núdzového stavu a zákazu zhromažďovania. Napriek tomu si získali veľkú mediálnu pozornosť. Demonštrácie neprebíhali iba v Bratislave, ale napríklad aj v Žiline či Košiciach.⁶¹ Na proteste v Košiciach, kde si slovo brali ľudia z davu, zazneli, okrem iného aj urážky adresované Židom. „Židia, korporácie, všetko je vopred naplánované“ alebo „pracoval som v Košiciach, pokiaľ nám Židia neukradli železiarne“, boli jednými z nich.⁶² Pred budovou Národnej rady Slovenskej republiky (ďalej len „NRSR“) sa konal protest zorganizovaný politickou stranou Smer-SD. Predseda politickej strany Smer-SD kritizoval vládu SR, ktorá sa vraj stará len o obmedzovanie ľudských práv.⁶³ Na Hlavnej stanici v Bratislave sa začali schádzať futbaloví fanúši-

kovia a fanúšičky, ktorí sa následne presunuli pred Úrad vlády SR alebo na Hodžovo námestie. Počas presunu skandovali vulgárne heslá na adresu vtedajšieho premiéra SR Igora Matoviča.⁶⁴ Pred Úradom vlády SR sa potom ľudia snažili zhodiť zátarasy a hádzali delobuchy a fľaše do prítomných policajtov. Na Hodžovom námestí vystúpili s príhovormi Milan Mazurek, ktorý kedysi na sociálnej sieti chválil Hitlera, šéf slovenských komunistov Jozef Hrdlička, alebo Ján Čarnogurský.⁶⁵ Niektoré osoby v dave mali na oblečení pripnutú žltú hviezdu s nápisom netestovaní alebo na transparentoch prirovnávali premiéra SR k Hitlerovi a vládu SR k fašistom.⁶⁶ Dav sa neskôr presunul k budove NRSR, kde po štátnej hymne pustili aj hymnu nového slovenského štátu „Hej, Slováci“.⁶⁷

27

Protesty 2021

Protestom v novembri 2021 sa dostalo veľkej mediálnej pozornosti. Niektoré médiá už pár dní vopred informovali o bezpeč-

nostných opatreniach, o platnom Covid automate, ako aj o počte ohlásených protestov.⁶⁸ V rámci protestov bolo najviac

⁶⁰ Kyseľ, Tomáš. „Nemocnice sa plnia, Fico a Uhrík zvolávajú na protesty.“ *Aktuality*, 12. november 2021.

⁶¹ „Pri úrade vlády lietali fľaše, ťažkoodenci zadržali poslanca ĽSNS“. *Ta3*, 17. november 2020. <https://www.ta3.com/clanok/188370/pri-urade-vlady-lietali-flase-tazkoodenci-zadrzali-poslanca-lsns>

⁶² Kyseľ, Tomáš a Sliz, Martin. „Protesty v Bratislave: pred Prezidentský palác prišli tisíce ľudí, ťažkoodenci zasahovali pred Úradom vlády“, *Aktuality*, 17. november 2020, dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/840836/bratislavu-cakaju-protesty-policia-je-pripravena/>

⁶³ Ibid.

⁶⁴ „Minúta po minúte: Proti vláde protestovali tisíce ľudí, prišli pred parlament aj úrad vlády“, *Denník N*, 17. november 2020, dostupné na: <https://dennikn.sk/2146445/protest-koronavirus-kotleba-carnogursky/>

⁶⁵ Kyseľ, Tomáš a Sliz, Martin. „Protesty v Bratislave: pred Prezidentský palác prišli tisíce ľudí, ťažkoodenci zasahovali pred Úradom vlády“, *Aktuality*, 17. november 2020.

⁶⁶ „Tisíce ľudí protestovali proti vláde. Ulicu, kde býva Matovič, uzatvorili“. *Pravda*, 17. november 2021, dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/569041-pred-uradom-vlady-a-prezidentskym-palacom-sa-na-proteste-zdruzili-desiatky-ludi/>

⁶⁷ Kyseľ, Tomáš a Sliz, Martin. „Protesty v Bratislave: pred Prezidentský palác prišli tisíce ľudí, ťažkoodenci zasahovali pred Úradom vlády“, *Aktuality*, 17. november 2020.

⁶⁸ Ibid.; „Bratislavu čaká v stredu 10 protestov: Polícia vyzýva vodičov, aby sa mestu vyhli!“ *Čas*, 16. november 2021, dostupné na: <https://www.cas.sk/clanok/2609869/bratislavu-caka-v-stredu-10-protestov-policia-vyziva-vodicov-aby-sa-mestu-vyhli/>

informované o demonštráciách politickej strany Republika konajúcom na Šafárikovom námestí, ako aj politickej strany Smer-SD konajúcom sa pred budovou NRSR a o následnom proteste politickej strany ĽSNS taktiež pri NRSR.⁶⁹ Pred budovou NRSR médiá zamerali svoju pozornosť predovšetkým na výroky jedného z opozičných lídrov, predsedu politickej strany Smer-SD, ktorý neúnavne kritizoval množstvo verejných činiteľov vrátane prezidentky SR, prezidenta Policajného zboru SR a Ministra vnútra SR.⁷⁰ Premiéra Eduarda Hegera, ako aj Ministra financií SR a bývalého premiéra Igora Matoviča, ktorých nazval expresívnymi výrazmi ako „arrogantní bastardi“, obvinil zo smrti každého jedného mŕtveho na koronavírus.⁷¹ Ako vyplýva z medializovaných informácií, z protestu bol odvedený jeden muž na policajné oddelenie, z dôvodu priestupku proti verejnému poriadku.⁷² Niektoré médiá následne informovali, že to bolo z dôvodu, že sa aj napriek opakovaným výzvam policajtov snažil dostať do budovy NRSR.⁷³

Na Šafárikovom námestí boli spomínané prejavy Jána Čarnogurského, Milana Mazureka, Petra Liptáka, Tomáša Tarabu a Miroslava Suju. Peter Lipták hovoril, že vakcínysú nebezpečné a neúčinné. Okrem toho počas protestov strašil príbehmi o tom, ako mal v ambulancii po očkovaní pacientov so zápalom srdcového svalu alebo leukémiou. Ján Čarnogurský kritizoval západ, dával

mu za vinu migrantov, a kritizoval sankcie proti Lukašenkovi.⁷⁴ Dav zo Šafárikovho námestia sa následne presunul pred Úrad vlády SR, počas čoho na istý čas zablokoval dopravu. Pred Úradom vlády SR bola následne použitá pyrotechnika, a pri jej explózii sa zranili dvaja policajti.⁷⁵ Na následnom proteste politickej strany ĽSNS pred budovou NRSR, vystúpilo viacero terajších aj bývalých poslancov a poslankyň strany. Marián Kotleba počas svojho vystúpenia tvrdil, že pandémie je vymyslená a my žijeme nie v demokracii, ale vo fašistickom režime.⁷⁶ Bývalá poslankyňa Grausová, okrem iného vyhlásila, že COVID-19 je biologická zbraň, účelom ktorej je znížiť počet obyvateľov. Podľa jej názoru by jej „tvorcovia“ by mali dostať cenu doktora Mengeleho. Rastislav Schlosár sa pustil aj do LGBTIQ+ komunity, ktorá je podľa neho podporovaná vládou a spoločnosťou „vnucuje zvrátenosti a sexuálne úchyľky“. ⁷⁷ Spred NRSR sa demonštranti presúvali cez Palisády až k Úradu vlády SR. Počas presunu kričali heslá, ako „Gestapo!“ alebo „Sloboda!“ na adresu príslušníkov Policajného zboru SR.⁷⁸ Média po skončení protestov na základe informácií od Krajského riaditeľstva Policajného zboru SR v Bratislave uvideli, že počas ich trvania bola obmedzená osobná sloboda deviatim osobám z rôznych dôvodov. Bolo to napríklad z dôvodov verbálneho urážania policajtov, z dôvodu útokov na verejného činiteľa alebo z dôvodu napadnutia iného účastníka zhromaždenia.⁷⁹

⁶⁹ „Protivládne protesty v Bratislave: Fico zvolal priaznivcov pred parlament, Uhrík do centra mesta“. *HN Online*, 17. november 2021, dostupné na: <https://slovensko.hnonline.sk/13681435-protivladne-protesty-v-bratislave-fico-zvolal-priaznivcov-smeru-pred-parlament-republika-lsns>; „Pri zhromaždeniach sa zranili dvaja policajti, protestujúci do nich hodili pyrotechniku“ *TV Noviny*, 17. november 2021, dostupné na: https://www.tvnoviny.sk/domace/2044611_pri-zhromazdeniach-sa-zranili-dvaja-policajti-protestujuci-do-nich-hodili-pyrotechnik

⁷⁰ Kyseľ, Tomáš. „Opozícia sa nespojila, každý protestoval na vlastnom námestí. Hnev si vylievali najmä na Čaputovej“ *Aktuality*, 17. november 2021, dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/xnm5sr4/opozicia-sa-nespojila-kazdy-protestoval-na-vlastnom-namesti-hnev-si-vylievali-najma-na-caputovej/>

⁷¹ „Výročie Nežnej revolúcie v znamení protestov a zhromaždení: Dav bez rúšok, útoky na prezidentku a koalíciu!“ *Čas*, 18. november 2021, dostupné na: <https://www.cas.sk/clanok/2610147/vyrocie-neznej-revolucie-v-znameni-protestov-a-zhromazdeni-dav-bez-rusok-utoky-na-prezidentku-a-koaliciu/>

⁷² Černická, Lívia. „Na protest pred parlament prišli stovky ľudí, Smer si pripomenul Dubčeka“ *Pravda*, 17. november 2021, dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/607391-na-protest-pred-parlamentom-prisli-stovky-ludi-smer-si-pripomenul-dubceka/>

⁷³ Výročie Nežnej revolúcie v znamení protestov a zhromaždení: Dav bez rúšok, útoky na prezidentku a koalíciu!“ *Čas*, 18. november 2021; „Pri zhromaždeniach sa zranili dvaja policajti, protestujúci do nich hodili pyrotechniku“ *TV Noviny*, 17. november 2021.

⁷⁴ „Výročie Nežnej revolúcie v znamení protestov a zhromaždení: Dav bez rúšok, útoky na prezidentku a koalíciu!“ *Čas*, 18. november 2021.

⁷⁵ „Protesty v Bratislave: Čarnogurský rečnil po boku Mazureka, pyrotechnika zranila dvoch policajtov“, *Aktuality*, 17. november 2021, dostupné na <https://www.aktuality.sk/clanok/w0cq6m3/protesty-v-bratislave-carnogursky-recnil-po-boku-mazureka-pyrotechnika-zranila-dvoch-policajtov/>

⁷⁶ Kyseľ, Tomáš. „Opozícia sa nespojila, každý protestoval na vlastnom námestí. Hnev si vylievali najmä na Čaputovej“ *Aktuality*, 17. november 2021.

⁷⁷ „Protivládne protesty v Bratislave: Fico zvolal priaznivcov pred parlament, Uhrík do centra mesta“. *HN Online*, 17. november 2021.

⁷⁸ Ibid.

⁷⁹ „Dav blokoval dopravu, deväť ľudí zadržali. Na protestoch rečnili Fico aj Mazurek“. *Ta3*, 17. november 2021, dostupné na: <https://www.ta3.com/clanok/218504/dav-blokoval-dopravu-devat-ludi-zadrzali-na-protestoch-recnili-fico-aj-mazurek>

Počas protestov v roku 2020 všetky médiá zdôrazňovali, že je zákaz vychádzania a núdzový stav a vyzdvihovali, že protesty sú protizákonné. Rok na to, v novembri 2021, sa médiá zaoberali zákonnosťou protestov a právom na zhromažďovanie sa, v rámci platného Covid automatu. Niektoré médiá zisťovali od Úradu verejného zdravotníctva SR, či sa demonštrácie konať môžu. Potom odprezentovali odpoveď, v ktorej stálo, že hygienici nemajú právomoc obmedzovať právo na pokojné zhromažďovanie.⁸⁰ Slobodou prejavu ako takou a jej limitmi sa však médiá nezaoberali. Táto téma bola v rámci protestov proti opatreniam v boji proti pandémie ochorenia COVID-19 a očkovaníu proti nemu medializovaná iba v lete 2021, kedy v Bratislave prebiehali protesty spájané s výtržníctvom a blokovaním dopravy. Vtedy sa široké spektrum médií zameralo na rozoberanie slobody názoru, keďže sa k nej vyjadrovali verejní činitelia.⁸¹ Starostka mestskej časti Staré Mesto Hlavného mesta SR Bratislavy Zuzana Aufrichtová

vá napríklad uviedla, že sloboda prejavu a právo na verejné vyjadrenie názoru nesmú byť uplatňované na úkor bezpečnosti druhých a ani za cenu porušovania zákonov.⁸² Počas novembrových protestov v roku 2021 sa táto téma v médiách znovu neotvárala, aj napriek tomu, že na protestoch padlo množstvo urážok, ktoré by v niektorých prípadoch mohli siahať až za hranicu slobody prejavu. Mediá síce o protestoch verejnosť informovali dostatočne, avšak vzhľadom na spôsob informovania, Stredisko naďalej odporúča dbať väčší dôraz aj na zadefinovanie problematiky z ľudskoprávneho hľadiska, konkrétne upozorňovať aj na ústavou a medzinárodnými dohovormi chránenú slobodu prejavu, slobodu pokojného zhromažďovania a slobodu združovania, vrátane ich limitov. Aj takýto spôsob informovania môže nepochybne prispieť k osvete o význame dotknutých slobôd v demokratickej spoločnosti, rovnako ako o ich obmedziteľnej povahe v súlade so zákonom stanovenými požiadavkami.

3.2 Nenávistné prejavy voči zdravotníckym pracovníkom a pracovníckam počas pandémie ochorenia COVID-19

Napriek tomu, že na začiatku pandémie sa na Slovensku organizovalo viacero symbolických potleskov pre zdravotníkov a zdravotníčky, viac ako po roku a pol spoločnosť čelí často až vyhroteným situáciám, kedy sa zdravotníci a zdravotníčky, epidemiológovia a epidemiologičky, či iné verejne aktívne osoby podporujúce niektoré z prijatých opatrení na boj proti šíreniu pandémie ochorenia COVID-19, ako napríklad očkovanie proti vírusu spôsobujúcemu ochorenie COVID-19, stretávajú s čoraz častejšími fyzickými aj verbálnymi útokmi voči nim. Jedným z najrozšírenej-

ším medializovaným prípadom bolo premietnutie reality v nemocnici sv. Cyrila a Metoda na Antolskej ulici v Bratislave, kde dochádza k útokom na sestry, lekárov a lekárky od neočkovaných pacientov v kritickom stave. Mediá informovali až o troch prípadoch takéhoto konania. V jednom pacient fyzicky napadol sestričky, v druhom ich ohrozoval nožom, a v treťom sa pacient vyhrážal lekárovi, že ho zabije.⁸³ Podobné prípady nie sú momentálne vôbec ojedinelé. Od roku 2017 majú zdravotníci a zdravotníčky pri výkone starostlivosti status chránenej osoby, a pri ich napad-

⁸³ „Neočkovaní pacienti ledva dýchajú, no napádajú zdravotníkov. Polícia zverejnila nepochopiteľné prípady.“ *TV Noviny*, 6. december 2021, dostupné na: https://www.tvnoviny.sk/koronavirus/2046297_neockovani-pacienti-ledva-dychaju-no-napadaju-zdravotnikov-policia-zverejnila-nepochopitelne-prípady

⁸⁰ Kyseľ, Tomáš. „Nemocnice sa plnia, Fico a Uhrík zvolávajú na protesty.“ *Aktuality*, 12. november 2021.

⁸¹ „Protesty nemôžu prerásť do agresie a porušovania zákona, reagujú politici.“ *Pravda*, Júl, 30, 2021, dostupné na: <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/596203-protesty-by-nemali-prerast-do-agresivnych-vyziev-reaguje-prezidentka/>; „Aufrichtová: Sloboda prejavu nesmie byť uplatňovaná na úkor bežného života.“ *SME*, 5. august 2021, dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/22715978/aufrichtova-sloboda-prejavu-nesmie-byt-uplatnovana-na-ukor-bezneho-zivota.html>; „Sloboda prejavu a výtržníctvo sú dve rozdielne veci, odkazuje Droba.“ *HN Online*, 5. august 2021, dostupné na: <https://slovensko.hnonline.sk/6590302-sloboda-prejavu-a-vytrznictvo-su-dve-rozdielne-veci-odkazuje-droba>

⁸² „Aufrichtová: Sloboda prejavu nesmie byť uplatňovaná na úkor bežného života.“ *SME*, 5. august 2021.

nutí hrozí, že páchatelovi bude čeliť vyššej trestnej sadzbe.⁸⁴ Okrem veľkého množstva útokov na známych lekárov a lekárníky na sociálnych sieťach sa verbálne útoky preniesli aj do reálneho života. Média informovali o skupinách ľudí, ktorí prišli vleteprotestovaťpred domyviacerýchznámych lekárov a lekároch podporujúcich očkovanie. Takto prišli protestovať napríklad na adresy pediatričky Eleny Prokopovej

Prípad Pavla Jarčušku

V lete priniesli média informácie ako pred domom infektológa Pavla Jarčušku protestovali odporcovia a odporkyne očkovania. Pavol Jarčuška, okrem iného, zdôrazňuje dôležitosť vakcín ako účinný nástroj v boji proti pandémie.⁸⁷ V bytovom dome, pred ktorým sa dav zhromaždil, má infektológ len svoju menovku, ale nebýva tam. Až z videí zverejnených na internete videl, čo sa pred domom odohrávalo. Protestujúci asi pol hodinu kričali svoje názory do megafónu. Podľa informácií zaznelo množstvo nadávok, rozprávalo sa o šibenici a o ľudových súdoch.⁸⁸ Niektoré média aj citovali výroky protestujúcich. Na adresu infektológa a ďalších zdravotníkov a zdravotníčok zazneli urážky ako: „Vy vrahovia jedni!“ alebo „Zabíjate Slovákov!“,⁸⁹ „Pod' von, ty potkan“, „ak vylezieš, ľudia už majú toho tak akurát plné zuby, tak ťa budú krájať, radšej zalez do kanála“ alebo „povstaneme ako partizáni a budeme vás loviť, vy kreténi“.⁹⁰ Väčšina médií, okrem sledovania tohto prípadu pridalo aj stanoviská niektorých členov

a infektológov Pavla Jarčušku a Vladimíra Krčméryho.⁸⁵ Z informácií, ktoré médiá priniesli, sa týmto skupinám nepodарило stretnúť ani s jedným z nich. Napriek tomu, že dav tvrdil, že chce diskutovať, adresoval vo vyjadreniach takmer výhradne urážky. Urážky hlásili do megafónu a celé si to natáčali na kameru a umiestňovali na profily na sociálnej sieti Facebook.⁸⁶

vlády SR, ktoré zverejnili na sociálnych sieťach, alebo sa pýtali na názor iných lekárov a lekároch, vrátane psychológa.⁹¹ Všetky z opýtaných osôb tieto činy vo svojich vyjadreniach odsúdili. Okrem reportovania o tom, čo sa dialo a stanovísk odborníkov a odborníčok alebo členov a členiek vlády SR sa mnoho iných skutočností vo väčšine článkov nespomínalo. Média vôbec nevenovali pozornosť tomu, aké sú hranice slobody prejavu, a kedy by mohli byť prekročené, ani či by sa mohlo jednať o nenávisťné prejavy. V stanovisku Veroniky Remišovej, ktoré zverejnila na sociálnej sieti a ktoré média zdieľali, sa hovorilo o limitoch slobody prejavu, ktoré končia, keď ohrozujú iných.⁹² V súlade s vyššie uvedenými závermi Strediska vyplýva, že tejto problematike by mal byť v médiách venovaný väčší priestor. V prípade útoku na infektológa Pavla Jarčušku sú tri osoby obvinené z prečinu výtržníctva, o čom na konci novembra na tlačovej besede informoval policajný prezident Štefan Hamran. Ide o dvoch mužov a jed-

⁸⁴ „Za útoky na zdravotníkov hrozia vyššie tresty, upozorňuje Žilinka.“ SME, 12. október 2021, dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/22761274/utoky-na-zdravotnikov-treba-odsudit-hovori-zilinka.html>

⁸⁵ Šnidl, Vladimír. „Radikálni odporcovia očkovania navštevujú známych lekárov. Chcú im vynadať do vrahov a natočiť si to na kameru“, Denník N, 13. júl 2021, dostupné na: <https://dennikn.sk/2465287/radikalni-odporcovia-ockovania-navstevuju-znamych-lekarov-chcu-im-vynadat-do-vrahov-a-natocit-si-to-na-kameru/>

⁸⁶ Ibid.

⁸⁷ Lendel, Michal. „Antivaxeri protestovali pred bytom Jarčušku, kde nebýva. Vyzývali ho nech vyjde von.“ SME, 15. júl 2021, dostupné na: <https://kosice.korzar.sme.sk/c/22701880/antivaxeri-protestovali-pred-bytom-jarcusku-kde-nebyva-vyzvali-ho-nech-vyjde-von.html?ref=av-center>

⁸⁸ Otrivová, Jana. „Budeme vás loviť, kričali pred bytom Jarčušku. Troch agresorov už polícia obvinila.“ SME, 1. december 2021, dostupné na: <https://kosice.korzar.sme.sk/c/22794510/jarcuskovi-sa-vyhrazali-pred-jeho-bytom-troch-agresorov-uz-policia-obvinila.html>

⁸⁹ Bielíková, Juliána. „Zastrašovaní: Odporcovia očkovania vyrazili osočovať lekárov priamo pred ich obydľia“, Plus 7 dní, 28. júl 2021.

⁹⁰ „V prípade útoku na infektológa Pavla Jarčušku obvinila polícia z výtržníctva dvoch mužov a jednu ženu.“ Minuta Denník N, dostupné na: 30. november 2021.

⁹¹ „Z Facebooku do ulíc: Agresívni antivaxeri kričali pred domami odborníkov. Polícia zatiaľ hovorí o priestupku.“ TV Noviny, 14. júl 2021, dostupné na: https://www.tvnoviny.sk/koronavirus/2033568_z-facebooku-do-ulic-agresivni-antivaxeri-kricali-pred-domami-odbornikov-policia-zatial-hovori-o-priestupku; Šnidl, Vladimír. „Radikálni odporcovia očkovania navštevujú známych lekárov. Chcú im vynadať do vrahov a natočiť si to na kameru“, Denník N, 13. júl 2021; Bielíková, Juliána. „Zastrašovaní: Odporcovia očkovania vyrazili osočovať lekárov priamo pred ich obydľia“. Plus 7 dní, 28. júl 2021.

⁹² „Z Facebooku do ulíc: Agresívni antivaxeri kričali pred domami odborníkov. Polícia zatiaľ hovorí o priestupku.“ TV Noviny, 14. júl 2021.

nu ženu. Šéf polície ďalej povedal, že výroky, ktoré obvinení na adresu vedca uvied-

li nie sú akceptovateľné v demokratickej spoločnosti.⁹³

3.3 Ako politici podporujú nenávistné prejavy

Nenávistné prejavy voči LGBTIQ+ komunitám

Na Slovensku sú nenávistné postoje voči LGBTIQ+ ľuďom veľmi časté. Aj napriek tomu, že sa postoje verejnosti postupne zlepšujú, existuje veľa hnutí, autorít, vrátane parlamentných strán, ktoré vedú anti-LGBTIQ+ kampane. Z parlamentných strán napríklad politická strana ĽSNS mnohokrát hlásala heslá urážajúce LGBTIQ+ komunitu.⁹⁴ V roku 2021 tomu nebolo inak. Poslanec ĽSNS Schlosár napríklad v marci 2021 pri rokovaní v NRSR nazval LGBTIQ+ komunitu „sexuálnymi deviantami so zvrátenými úchylkami“. ĽSNS nie je jediná parlamentná strana intolerante referujúca na komunity LGBTIQ+ ľudí. Napríklad predseda politickej strany Smer-SD sa rovnako v minulosti vyjadril, že práva LGBTIQ+ sú proti „tradičným“ rodinným hodnotám.⁹⁵

V októbri 2021 priniesol nezaradený poslanec Tomáš Valášek návrh zákona, ktorý mal dať všetkým párom, ktoré nechcú alebo nemôžu uzavrieť manželstvo, možnosť právneho uznania zväzku. Veľa párov rovnakého pohlavia a tie, ktoré sa nechcú zosobášiť, sa delia o rovnaké povinnosti ako manželské páry. Keďže ich zväzok nie je právne uznaný, nemajú ná-

rok na rovnakú ochranu pre svoje rodiny ako zosobášené páry.⁹⁶ V pléne NRSR počas diskusie o návrhu zaznelo množstvo hanlivých vyjadrení na adresu homosexuálnych osôb, pričom boli označované hanlivými pomenovaniami ako „úchyľovia“ alebo „buzeranti“. Diskutovalo sa aj o tom, či homosexuálnu osobu možno zamestnať napríklad v škole.⁹⁷ Marián Kotleba a členovia, členky, odídenci a odídenkyne z jeho strany tiež hanlivo označovali LGBTIQ+ komunitu alebo homosexuálov. Niektorí poslanci kritizovali tieto výroky a vyzvali ostatných na rešpekt, napr. Ján Mičovský, Ondrej Dostál, Andrej Stančík alebo Marián Kéry. Poslanec Tomáš Valášek nakoniec vyzval na rešpektovanie menších.⁹⁸ Väčšina médií o tejto diskusii a urážkach reportovala, avšak zmienené útržky z diskusie v rokovacej sále boli spomenuté v úplne rovnakej podobe vo väčšine z nich.⁹⁹ Podľa názoru Strediska, by médiá mali venovať väčšiu pozornosť citlivému informovaniu o urážkach na adresu LGBTIQ+ osôb a prezentovať argumenty, prečo by sa takéto správanie v spoločnosti nemalo tolerovať, o to viac zo strany poslancov a poslankyň NRSR a iných verejných činiteľov.

⁹³ „Policačný prezident prehovoril o útoku na infektológa Jarčušku: Padli tri obvinenia!“ Čas, 30. november 2021, dostupné na: <https://www.cas.sk/clanok/2615049/policačný-prezident-prehovoril-o-utoku-na-infektologa-jarcusku-padli-tri-obvinenia/>

⁹⁴ Európska komisia Rady Európy proti rasizmu a intolerancii, Správa ECRI o Slovenskej republike (Šiesty monitorovací cyklus), 1. október 2020, dostupné na: <https://rm.coe.int/ecri-6th-report-on-the-slovak-republic/1680a0a08a>

⁹⁵ Ibid.

⁹⁶ „Poslanci odmietli Valáškov návrh na definovanie životných partnerstiev“, Aktuality, 10. október 2021, dostupné na: <https://www.aktuality.sk/clanok/wljwrk1/poslanci-odmietli-valaskov-navrh-na-definovanie-zivotnych-partnerstiev/>

⁹⁷ „Ostrá diskusia k registrovaným partnerstvám, v parlamente nechýbali vulgarizmy a urážky.“ TA3, 6. október 2021, dostupné na: <https://www.ta3.com/clanok/214126/ostra-diskusia-k-registrovanym-partnerstvam-v-parlamente-nechybali-vulgarizmy-a-urazky>

⁹⁸ „V pléne zazneli slová podpory i vulgarizmy. Poslanci rokovali o životnom partnerstve.“ RTVS, 6. október 2021, dostupné na: <https://spravy.rtvs.sk/2021/10/v-plene-zazneli-slova-podpory-i-vulgarizmy-poslanci-rokovali-o-zivotnom-partnerstve/>

⁹⁹ „Poslanci odmietli Valáškov návrh na definovanie životných partnerstiev“, Aktuality, 10. október 2021; „Ostrá diskusia k registrovaným partnerstvám, v parlamente nechýbali vulgarizmy a urážky.“ TA3, 6. október 2021; „V pléne zazneli slová podpory i vulgarizmy. Poslanci rokovali o životnom partnerstve.“ RTVS, 6. október 2021.

Záver

Sloboda prejavu, sloboda pokojného zhromažďovania a sloboda združovania zohrávajú kľúčovú úlohu umožňujúc jednotlivcom zapojiť sa do diskusie o veciach verejného záujmu, vyjadriť svoj názor a získať prístup k širokému spektru názorov, čím sa zároveň posilňujú základné piliere demokratického štátu, vrátane dodržiavania ľudských práv a základných slobôd. Dodržiavanie a rešpektovanie týchto slobôd je preto nevyhnutné na to, aby mohol každý prijímať, diskutovať, formovať a zdieľať vlastné názory. Tieto slobody sa nepochybne chránia za podmienok ustanovených právnym poriadkom, medzinárodnými záväzkami a v ich rozsahu. Rozsah ich ochrany, ako aj akceptovateľná miera ich regulácie, sú často podrobené kritike a predstavujú neľahké výzvy pre celú spoločnosť, ktoré si vyžadujú stanoviť medze, kde končí sloboda prejavu a kde začína zodpovednosť za prejav.

V tomto kontexte zohrávajú dôležitú úlohu aj médiá, ktoré majú značný vplyv na tvorbu názorov v spoločnosti, ktorý sa osobitne prejavuje v nadväznosti na krivku miery radikalizácie spoločnosti. To, akým spôsobom o spoločenských udalostiach informujú médiá, je preto veľmi dôležité. Monitorovanie médií, ako súčasť tejto správy z monitoringu, sa zameralo na analýzu spôsobov, akým médiá informovali o nenávistných prejavoch a trestných činoch extrémizmu za posledný rok. Vybrané oblasti a monitorované prípady získali značnú pozornosť médií. Aj napriek tomu, že aj v kontexte pandémie ochorenia COVID-19 badať zvýšenú mieru nenávistných prejavov namierených predovšetkým voči osobám, ktoré sa angažujú v riešení pandémie, Slovensko sa stále stretáva s nenávistnými prejavmi, ktoré s ňou nesúvisia. Takýmto prípadom boli aj nenávistné prejavy namierené voči LGBTIQ+ osobám, ktoré sú bohužiaľ v našej spoločnosti časté, a vlastné aj politickému diskurzu. V októbri 2021 pri diskusii o registrovaných partnerstvách padlo množstvo urážok na adresu tejto komunity. Mediá o

tejto skutočnosti informovali, avšak väčšina informácií bola iba prevzatá z tlačovej agentúry Slovenskej republiky. Zo záverov k všetkým trom monitorovaným a rozbieraným prípadom vyplýva, že je potrebné brať väčší ohľad na spôsob informovania o spoločenských problémoch, ktorých následkom môže byť polarizácia spoločnosti a spolupodieľanie sa na ďalšom šírení nenávistných prejavov. Vo svojom naratíve by sa médiá nemali zameriavať len na zverejňovanie informácií o možnom páchaní trestnej činnosti, naopak, ich nezastupiteľná úloha v oblasti prevencie a boja proti šíreniu nenávistných a extrémistických prejavov spočíva aj v informovaní o Ústavou SR a medzinárodnými dohovormi chránených slobodách a ich limitoch, aby neprichádzalo k predstavám, že tieto slobody sú absolútne. Práve nesprávna interpretácia a chápanie týchto limitov môže viesť k zvýšenému množstvu nenávistných prejavov v spoločnosti.

Podstatou ústavných garancií slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a slobody združovania je preto na jednej strane povinnosť štátu zdržať sa takého konania, ktoré by neprimerane zasahovalo a znemožňovalo jednotlivcom realizovať prejavy voči verejnosti, alebo by ich za takéto prejavy dodatočne sankcionovalo. V zmysle nálezu Ústavného súdu SR, „sloboda prejavu je nevyhnutná pre demokraciu a pre tvorbu slobodnej verejnej mienky v otvorenej spoločnosti, je základným pilierom demokratickej spoločnosti, v ktorej je každému dovolené vyjadrovať sa k verejným veciam a vynášať o nich hodnotové súdy.“¹⁰⁰ Povinnosť štátu zdržať sa vyššie uvedeného konania, ako aj sankcionovania, sa však neuplatňuje absolútne a sloboda prejavu, sloboda pokojného zhromažďovania a sloboda združovania podliehajú určitým obmedzeniam. Uplatňovanie slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania, ako aj slobody združovania môže predstavovať zásah do práv iných osôb, napríklad v prípade urážlivého prejavu. Úlohou štátu je, aby

¹⁰⁰ Nález Ústavného súdu SR, sp. zn. II ÚS 326/09 zo 4. marca 2010.

vytvoril podmienky na to, aby sa ktokoľvek komu sa výkonom týchto slobôd zasiahlo do jeho/jej práv, mohol domáhať efektívnej ochrany.¹⁰¹

Základné východiská slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a slobodného združovania v SR tvorí predovšetkým Ústava SR, ako aj kľúčové medzinárodné dohovory. Tie však tvoria iba základný právny rámec pre realizáciu týchto slobôd. Ich často všeobecné formulácie prenechávajú priestor pre ďalšiu právnu interpretáciu, kde kľúčovú úlohu zohráva rozhodovacia prax súdov a najmä odôvodňovanie rozhodnutí týkajúcich sa otázky rozsahu slobody prejavu, slobody pokojného zhromažďovania a slobody združovania. Práve rozhodovacia činnosť súdov môže zohrávať dôležitú úlohu pri identifikovaní jasných hraníc najmä slobody prejavu, ale aj slobody pokojného zhromažďovania a slobody združovania vo vzťahu k uplatňovaní ostatných práv a slobôd.

33

V tomto kontexte je potrebné spomenúť aj aktuálny prístup a aktivity dotknutých orgánov v oblasti boja proti radikalizácii a extrémizmu. Stredisko osobitne víta snahy Ministerstva spravodlivosti SR o aktívne riešenie rastúceho trendu šírenia nenávistných prejavov, či už offline alebo v online priestore. Jedným z takýchto krokov je nepochybne aktuálny návrh novely Trestného zákona¹⁰², ktorý Ministerstvo spravodlivosti SR predstavilo v decembri 2021, a ktorý sa aktuálne nachádza v medzirezortnom pripomienkovom konaní.

Stredisko víta návrh Ministerstva spravodlivosti SR o rozšírenie dôvodov pre nenávistný motív v zmysle § 140 písm. e) Trestného zákona o navrhovaný dôvod „*pre ich skutočné alebo domnelé zdravotné postihnutie*“.¹⁰³ V tejto súvislosti Stredisko dáva do pozornosti jeho Správu o do-

držiavani ľudských práv vrátane zásady rovnakého zaobchádzania v Slovenskej republike za rok 2017¹⁰⁴, v ktorej odporučilo Ministerstvu spravodlivosti SR doplniť konkrétne znenie ustanovenia §140 písm. e) Trestného zákona aj o pojem „*osoba so zdravotným postihnutím*“, ako možný osobitný motív.

Vo vzťahu k novelou Trestného zákona navrhovanej novej skutkovej podstate trestného činu šírenia nepravdivej informácie¹⁰⁵ Stredisko zdôrazňuje, a sto- tožňuje sa s predchádzajúcim nálezom Ústavného súdu SR, z ktorého vyplýva, že naliehavé spoločenské problémy môže síce riešiť NRSR prostredníctvom trestného práva, pričom však je zodpovedná za jasné stanovenie pravidiel takéhoto riešenia.¹⁰⁶ Podľa názoru Strediska je v oblasti boja proti radikalizácii a extrémizmu, podobne ako uvádza Koncepcia boja proti radikalizácii a extrémizmu, dôležité prioritovať prevenciu pred represiou a s ňou spojené vzdelávacie aktivity v oblasti boja proti radikalizmu a extrémizmu. V tejto súvislosti by podľa názoru Strediska zákonodarca nemal ignorovať alebo neprimerane zasahovať do slobody prejavu a mal by sa vyhnúť kriminalizácii nepopulárneho ba až často urážlivého prejavu alebo vyjadrenia. Zároveň nemožno opomenúť, že akékoľvek obmedzenie alebo zásah do týchto slobôd musí spĺňať zákonom dané podmienky. Definície trestných činov postihujúcich predmetné konanie nesmú byť vágne, ale naopak musia stanovovať jasné a precízne pravidlá, aké konanie je postihnutelné danou sankciou.

V kontexte pandémie ochorenia COVID-19 Stredisko vníma potrebu spoločnosti reagovať na alarmujúci trend v oblasti šírenia nepravdivých informácií, ako aj prejavov podnecujúcich k nenávisti, násiliu a šíreniu intolerancie voči obzvlášť zraniteľným skupinám obyvateľstva. V súvislosti s už

¹⁰¹ Rychetský, P., 'Svoboda projevu a její ochrana před ústavním soudem.' In *Sloboda prejavu a jej limity*: IV. Ústavné dni. Košice: UPJŠ, 2016, s. 40-49.

¹⁰² Ministerstvo spravodlivosti SR, 'Návrh zákona ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov', december 2021, dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/744>

¹⁰³ Ibid, bod č. 90.

¹⁰⁴ Dostupné na: <https://www.snsip.sk/wp-content/uploads/Sprava-o-LP-za-rok-2017.pdf>

¹⁰⁵ Ministerstvo spravodlivosti SR, 'Návrh zákona ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov a o zmene a doplnení niektorých zákonov', december 2021, dostupné na: <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2021/744>, bod. 229.

¹⁰⁶ Pozri nález Ústavného súdu SR sp. zn. PL. ÚS 5/2017 z 9. januára 2019.

spomínanou „infodémiou“ je potrebné aktívne sa zamerať na prijímanie potrebných opatrení v boji proti šíreniu nepravdivých informácií a podnecovaniu k nenávisti, násiliu a intolerancii. Stredisko osobitne vyzdvihuje snahu relevantných aktérov, zahŕňajúc Policajný zbor SR, o odstránenie nenávistných a extrémistických prejavov z verejného života, ako aj ich aktívnu snahu o čo najúčinnnejšiu implementáciu právnej úpravy a represívnych prostriedkov v praktickej rovine. Stredisko však zastáva názor, že priorita v oblasti boja proti radikalizácii a extrémizmu má byť prevencia pred represiou, a teda použitie trestnoprávných sankcií má byť prostriedkom *ultima ratio*. Z uvedeného dôvodu Stredisko víta zámer novej Koncepcie do roku 2024, ktorá kladie väčší dôraz na zvyšovanie počtu vzdelávacích aktivít

zameraných na prevenciu proti radikalizmu a extrémizmu v spoločnosti.

Záverom Stredisko poznamenáva, že nenávistné prejavy a trestné činy extrémizmu zahŕňajúce trestné činy spáchané z osobitného nenávistného motívu ohrozujú fungovanie celej spoločnosti tým, že ohrozujú práva jednotlivcov, ich ľudskú dôstojnosť a rovnosť, posilňujú napätie medzi skupinami obyvateľov, narušajú verejný pokoj a verejný poriadok a ohrozujú mierové spolunažívanie. Narušajú sociálnu súdržnosť, solidaritu a dôveru medzi členmi spoločnosti. Nenávistné prejavy blokujú racionálnu verejnú diskusiu, bez ktorej nemôže existovať žiadna demokracia, a vedú k zneužívaniu práv, ktoré napokon ohrozuje právny štát.

Príloha 1: Zoznam mediálnych správ

- <https://www.aktuality.sk/clanok/qdbpfgk/nemocnice-sa-plnia-fico-a-uhrik-zvolavaju-na-protesty-olano-ich-predbehlo-a-rezervovalo-vacsinu-namesti/>
- <https://dennikn.sk/2146935/na-protivladnych-protestoch-vystupili-aj-fasisti-a-komunisti/?ref=inm>
- <https://www.cas.sk/clanok/2609869/bratislavu-caka-v-stredu-10-protestov-policia-vyzyva-vodicov-aby-sa-mestu-vyhli/>
- <https://www.cas.sk/clanok/2610045/protesty-v-uliciach-bratislavy-ficova-kritika-vlady-i-prezidentky-pri-urade-vlady-zablokovali-dopravu/>
- <https://slovensko.hnonline.sk/13681435-protivladne-protesty-v-bratislave-fico-zvolal-priaznivcov-smeru-pred-parlament-republika-lsns>
- <https://www.aktuality.sk/clanok/w0cq6m3/protesty-v-bratislave-carnogursky-recnil-po-boku-mazureka-pyrotechnika-zranila-dvoch-policajtov/>
- <https://www.cas.sk/clanok/2610147/vyrocie-neznej-revolucie-v-znameni-protestov-a-zhromazdeni-dav-bez-rusok-utoky-na-prezidentku-a-koaliciu/>
- https://www.tvnoviny.sk/domace/2044611_pri-zhromazdeniach-sa-zranili-dvaja-policajti-protestujuci-do-nich-hodili-pyrotechniku
- <https://www1.pluska.sk/spravy/z-domova/video-rozzureny-fico-protivladnych-protestoch-pred-parlamentom-zisli-tisice-ludi-4/3>
- <https://www.ta3.com/clanok/218504/dav-blokoval-dopravu-devat-ludi-zadrzali-na-protestoch-recnili-fico-aj-mazurek>
- <https://www.ta3.com/clanok/188370/pri-urade-vlady-lietali-flase-tazkoodenci-zadrzali-poslanca-lsns>
- <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/569041-pred-uradom-vlady-a-prezidentskym-palacom-sa-na-proteste-zdruzili-desiatky-ludi/>
- <https://www.aktuality.sk/clanok/840836/bratislavu-cakaju-protesty-policia-je-pripravena/>
- <https://www.ta3.com/clanok/188370/pri-urade-vlady-lietali-flase-tazkoodenci-zadrzali-poslanca-lsns>
- <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/568420-protesty-proti-matovicovym-opatreniam-vycistime-to-od-podlahy-odkazal-premier/>
- <https://www1.pluska.sk/spravy/z-domova/bratislava-pripravuje-masivne-protesty-demonstrantov-neodradza-ani-pandemia>
- <https://domov.sme.sk/c/22715978/aufrichtova-sloboda-prejavu-nesmie-byt-uplatnovana-na-ukor-bezneho-zivota.html>
- <https://slovensko.hnonline.sk/6590302-sloboda-prejavu-a-vytrznictvo-su-dve-rozdielne-veci-odkazuje-droba>
- <https://www.aktuality.sk/clanok/r937vt6/koronavirus-neockovani-pacienti-v-bratislave-napadli-zdravotnikov-skoncili-na-umelej-ventilacii/>
- https://www.tvnoviny.sk/koronavirus/2046297_neockovani-pacienti-ledva-dychaju-no-napadaju-zdravotnikov-policia-zverejnila-nepochopitelne-pripady
- <https://domov.sme.sk/c/22761274/utoky-na-zdravotnikov-treba-odsudit-hovori-zilinka.html>
- <https://www.cas.sk/clanok/2610283/utoky-na-zdravotnikov-sa-stupnuju-lekarska-komora-tlaci-na-prijatie-noveho-zakona/>
- <https://dennikn.sk/2465287/radikalni-odporcovia-ockovania-navstevuju-znamych-lekarov-chcu-im-vynadat-do-vrahov-a-natocit-si-to-na-kameru/>
- <https://plus7dni.pluska.sk/domov/zastrasovani-odporcovia-ockovania-vyrazili-osocovat-lekarov-priamopred-ich-obydlia>
- <https://kosice.korzar.sme.sk/c/22794510/jarcuskovi-sa-vyhrazali-pred-jeho-bytom-troch-agresorov-uz-policia-obvinila.html>
- <https://plus7dni.pluska.sk/domov/zastrasovani-odporcovia-ockovania-vyrazili-osocovat-lekarov-priamopred-ich-obydlia>
- <https://dennikn.sk/minuta/2630903/>
- https://www.tvnoviny.sk/koronavirus/2033568_z-facebooku-do-ulic-agresivni-antivaxeri-kricali-pred-domami-odbornikov-policia-zatial-hovori-o-priestupku
- <https://www.cas.sk/clanok/2615049/policajni-prezident-prehovoril-o-utoku-na-infektologa-jarcusku-padli-tri-obvinenia/>

- <https://rm.coe.int/ecri-6th-report-on-the-slovak-republic/1680a0a08a>
- https://www.nrsr.sk/web/Default.aspx?sid=schodze%2Finformacia_denne_rokovanie_recnik&DIRowID=19148&ZakZborID=13&CisObdobia=8&CisSchodze=25&PersonKey=Rastislav.Schlos%C3%A1r&CPT=429&Datum=2021-3-17%200%3A0%3A0&fbclid=IwAR1v4OnqmDvOiMfte_XJ3YR4jSHXQW-BaLk9Pyv76Hgh75ZkfEP0MEhrulY
- <https://www.aktuality.sk/clanok/wljwrk1/poslanci-odmietli-valaskov-navrh-na-definovanie-zivotnych-partnerstiev/>
- <https://spravy.rtv.slovakia.sk/2021/10/v-plene-zazneli-slova-podpory-i-vulgarizmy-poslanci-rokovali-o-zivotnom-partnerstve/>
- <https://www.ta3.com/clanok/214126/ostra-diskusie-k-registrovanym-partnerstvam-v-parlamente-nechybali-vulgarizmy-a-urazky>